

Izglītības un apmācību sistēmas Eiropā

Somija

2009./2010. mācību gads

Eiropas Komisija

IZGLĪTĪBAS UN APMĀCĪBU SISTĒMAS EIROPĀ

SOMIJA

2009./2010. mācību gads

Sagatavoja

EURYDICE nodaļa
Somijas Nacionālā izglītības padome
P.O. Box 380 FI-00531
Helsinki

CEDEFOP ReferNet Koordinācijas nodaļa
Somijas Nacionālā izglītības padome
P.O. Box 380
FI-00531 Helsinki

Papildu informāciju par izglītības sistēmām Eiropā skatiet

EURYBASE datubāzē (http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php)

Cedefop datubāzē (<http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/vet-in-europe-country-reports.aspx>)

un Eiropas Izglītības fonda tīmekļvietnē (<http://www.etf.europa.eu/>).

Šo publikāciju ir sagatavojusi Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra (EACEA P9 Eurydice).

EACEA P9 Eurydice
Avenue du Bouget 1
B-1140 Brussels

Publikācija ir pieejama angļu valodā (*Structures of Education and Training Systems in Europe, Finland, 2009/10*), kā arī internetā (<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>).

© Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra, 2010

Daļēja šīs publikācijas pārpublicēšana ir atļauta nekomerciālos nolūkos, pirms teksta fragmenta norādot tās izdevēju „Eurydice, Eiropas izglītības sistēmu informācijas tīkls” un publicēšanas datumu. Atļauju pārpublicēt pilnu publikāciju var pieprasīt EACEA P9 Eurydice nodaļā.

Tulkojumu latviešu valodā nodrošināja Valsts izglītības attīstības aģentūra, un tas pieejams arī elektroniski www.viaa.gov.lv.

© Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2011

ISBN 978-9984-881-06-5

SATURS

levads. Vispārīgs politiskais konteksts	4
1. Sākotnējā izglītība un apmācības: struktūra, finansējums un kvalitātes nodrošināšana	6
1.1. Sākotnējās izglītības un apmācību struktūra	6
1.2. Atbildīgās institūcijas	6
1.3. Finansējums	8
1.4. Kvalitātes nodrošināšana	9
2. Pirmsskolas izglītība	11
2.1. Uzņemšana pirmsskolas izglītībā	12
2.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas	13
2.3. Izglītības saturs	14
2.4. Vērtēšana	15
2.5. Skolotāji	15
3. Pamatizglītība	15
3.1. Uzņemšana	16
3.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas	16
3.3. Izglītības saturs	17
3.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana	18
3.5. Karjeras atbalsta pasākumi	19
3.5. Skolotāji	19
4. Vidējā izglītība	20
4.1. Vispārējā vidējā izglītība	20
4.1.1. Uzņemšana vidusskolās	21
4.1.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas vispārējā izglītībā	21
4.1.3. Vispārējās izglītības saturs	22
4.1.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana	23
4.1.5. Karjeras atbalsta pasākumi	24
4.1.6. Skolotāji	24
4.2. Profesionālā vidējā izglītība	25
4.2.1. Uzņemšana profesionālās izglītības skolās	25
4.2.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas	26
4.2.3. Profesionālās izglītības saturs	26
4.2.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana	28
4.2.5. Karjeras atbalsta pasākumi	28
4.2.6. Skolotāji un apmācību vadītāji	28
5. Pēcvidējā izglītība (kas nav augstākā izglītība)	29
6. Augstākā izglītība	30
6.1. Uzņemšana	31
6.1.1. Uzņemšana universitātēs	31
6.1.2. Uzņemšana politehniskajās augstskolās	31
6.2. Studentu iemaksas un finansiālais atbalsts	32
6.3. Akadēmiskā gada ilgums	32
6.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajiem kursiem un izglītības dokumenta izsniegšana	32
6.5. Karjeras atbalsta pasākumi	33
6.6. Akadēmiskais personāls	33
7. Tālākizglītība un apmācības	35
7.1. Rīcībpolitika un normatīvie akti	35
7.2. Atbildīgās institūcijas	36
7.3. Finansējums	37
7.4. Programmas un to nodrošinātāji	37
7.5. Kvalitātes nodrošināšana	38
7.6. Karjeras atbalsta pasākumi	39
7.7. Skolotāji un apmācību vadītāji	40
Bibliogrāfiskās atsauces un tīmekļvietnes	41

IEVADS. VISPĀRĪGS POLITISKAIS KONTEKSTS

Somija ir parlamentāra republika. Augstākā likumdevēja vara ir parlamentam. Somijas tauta ievēlē 200 parlamenta pārstāvjus ik pēc četriem gadiem. Papildus likumdevēja funkcijām parlaments arī lemj par valsts budžetu, pārrauga valdības darbību un kontrolē administrāciju.

Vispārējā izpildvara administrācijā ir uzticēta valdībai, kura atbild par tiesību aktu izstrādi. Valdība var arī pieņemt lēmumus, ar kuriem tiek noteikta likumu izpildes kārtība. Valdībai jābaida parlamenta uzticība.

Somijas Republikas prezidents darbojas neatkarīgi no parlamenta. Tauta ievēlē prezidentu tiešās vēlēšanās uz sešiem gadiem. Prezidents iesniedz valdības likumprojektus parlamentam izskatīšanai un izsludina likumus. Prezidents var izvēlēties neizsludināt parlamenta pieņemtu tiesību aktu, un konkrētais likums tādējādi tiek atlikts. Prezidents arī izdod dekrētus.

Administratīvo sistēmu, kas funkcionē izpildvaras institūciju un likumdošanas institūciju pakļautībā, veido centrālā administrācija, kā arī vidējā līmeņa institūcijas un vietējā līmeņa administrācijas, kas darbojas centrālās administrācijas pakļautībā. 2009. gadā valsts reģionālie biroji joprojām darbojās kā par izglītības pārvaldību atbildīgās reģionālās institūcijas. 2010. gada sākumā valsts reģionālie biroji, nodarbinātības un ekonomikas centri, reģionālie vides centri, vides atļauju aģentūras, ceļu aģentūras, darba drošības un veselības aizsardzības departamenti tika pakāpeniski likvidēti, to funkcijas un pienākumi reorganizēti un uzticēti jaunizveidotām reģionālajām valsts administratīvajām struktūrvienībām – reģionālajām valsts administratīvajām aģentūrām (AVI) un ekonomikas attīstības, transporta un vides centriem (ELY).

Somijā ir apmēram 5,3 miljoni iedzīvotāju. Apmēram 2,9 miljoni no tiem ir vecumā no 25 līdz 64 gadiem. No tiem 78 procenti iedzīvotāju ir pabeiguši vismaz vidējo izglītību (ISCED 3), 35 procenti ir ieguvuši augstāko izglītību (ISCED 5A, ISCED 5B un ISCED 6).

Somijā ir divas valsts valodas – somu un zviedru. Kopš 1992. gada arī sāmu valoda ir oficiālā valoda teritorijā, kurā runā sāmu valodā. Apmēram 5,5 procentiem iedzīvotāju zviedru valoda ir dzimtā valoda. Sāmu valodā runājošā mazākumtautība ir ļoti neliela – apmēram 3000-4000 cilvēku.

Somu un zviedru valodā runājošajiem ir tiesības saņemt izglītību savā dzimtajā valodā. Noteikumi par mācībvalodu ir noteikti tiesību aktos, kas attiecas uz dažādām izglītības pakāpēm. Ālandu autonomajam apgabalam, kurā runā tikai zviedru valodā, ir savi tiesību akti, kas reglamentē izglītību.

Somijas konstitūcija (pieņemta 1919. gadā) paredz, ka vispārējai obligātajai izglītībai, ko nodrošina bez maksas, ir jābūt garantētai ar likumu. Tā arī nosaka valdībai pienākumu nodrošināt vai subsidēt profesionālo izglītību, vispārējo izglītību, augstāko izglītību lietišķajā mākslā un zinātnē un universitātes izglītību. Konstitūcija arī paredz, ka tiesības nodibināt privātskolas un sociālās korekcijas iestādes ir garantētas ar likumu un ka māj mācības pārraudzība netiek veikta. 2000. gada 1. martā stājās spēkā jaunā konstitūcija ar līdzīgām garantijām izglītības jomā.

Tiesību akti, kas reglamentē pamatzglītību un vidējo izglītību, kā arī atsevišķi tiesību akti, kas reglamentē pieaugušo izglītību, tika grozīti 1999. gada 1. janvārī. Tādējādi detalizētie tiesību akti, kuri raksturoja institūcijas, tika aizstāti ar vienotiem tiesību aktiem, kas nosaka izglītības uzdevumus, saturu, vērtēšanu un pakāpes, kā arī izglītojamo tiesības un pienākumus. Ar jaunajiem tiesību aktiem ievērojami palielināja pašvaldību, citu izglītības nodrošinātāju un skolu patstāvīgas lēmumu pieņemšanas pilnvaras. Vispārizglītojošajās vidusskolās un profesionālajā izglītībā un apmācībās darba laiks netiek reglamentēts – to izlemj vietējā līmenī. Vispārējās vidējās izglītības un profesionālās vidējās izglītības un apmācību nodrošinātāji var arī nolemt iepirkt izglītības pakalpojumus, un praksē tas nozīmē, ka vispārizglītojošajās skolās var, piemēram, no vietējās draudzes algot kristīgās ticības skolotāju. Pamatizglītībā visbūtiskākās izmaiņas ir notikušas, atceļot vispārējās izglītības dalījumu zemākajā un

augstākajā posmā. Tomēr saskaņā ar „vietējās skolas principu” vieta vispārīzglītojošajā skolā joprojām ir garantēta ikvienam. „Vietējās skolas princips” nosaka, ka ikvienam bērnam ir tiesības apmeklēt skolu, kas ir vistuvāk viņa dzīvesvietai.

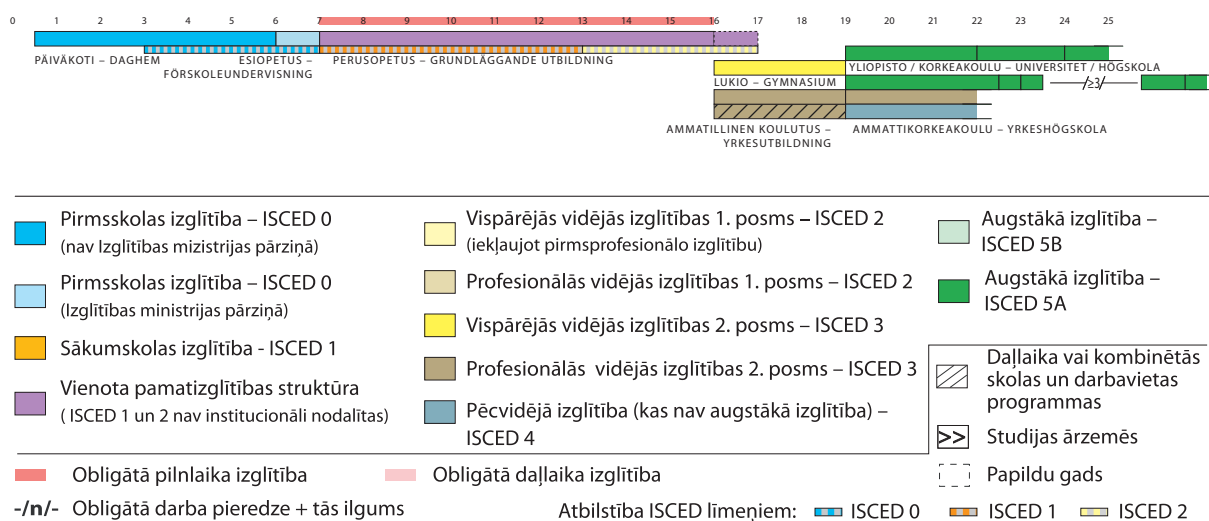
Tiesību akti, kas reglamentē universitātes, stājās spēkā 1998. gada 1. augustā. Universitāšu likums (645/1997) un attiecīgais dekrēts (115/1998) paredz noteikumus, kas attiecas uz tādiem jautājumiem kā universitāšu misija, pedagoģiskais un zinātniskais darbs, tā organizācija un administrācija, personāls un studiju valoda, studenti, universitāšu lēmumu pārsūdzēšana un studentu tiesiskā aizsardzība. 2005. gada 1. augustā stājās spēkā Universitāšu likuma grozījumi, kas attiecas arī uz universitāšu trīs ciklu struktūru.

Tiesību akti, kas attiecas uz akadēmiskajiem grādiem, ietver Dekrētu par augstākās izglītības grādu sistēmu (464/1998) un vienu valsts dekrētu, kas attiecas uz visām izglītības jomām. Dekrēts nosaka, piemēram, augstākās izglītības mērķi un konkrētas augstākās izglītības (grāda) ieguvei nepieciešamo studiju apjomu, studiju vispārējo struktūru un saturu, kā arī dažādu universitāšu atbildību par augstāko izglītību konkrētās jomās..

Dekrēts par augstākās izglītības grādu sistēmu attiecas arī uz politehnisko izglītību. Šīs izglītības programmas apstiprina Izglītības ministrija. Jaunais Politehnisko augstskolu likums (351/2003) un Dekrēts (352/2003), kas reglamentē politehnisko augstskolu darbību, tika apstiprināts 2003. gada pavasarī. Tiesību aktos, kas attiecas uz politehniskajām augstskolām, ir definēts, piemēram, to statuss, misija un administrācija. Izglītības ministrija arī īstenoja politehnisko izglītību apliecinošu dokumentu (grādu) struktūras reformu. Grozījumi politehnisko augstskolu likumā un attiecīgajā Dekrētā stājās spēkā 2005. gada augustā.

1. SĀKOTNĒJĀ IZGLĪTĪBA UN APMĀCĪBAS: STRUKTŪRA, FINANSĒJUMS UN KVALITĀTES NODROŠINĀŠANA

1.1 Sākotnējās izglītības un apmācību struktūra

Somijā pirmsskolas izglītība ietver sistemātisku izglītošanu dienas aprūpes centrā (bērnudārzā) vai sešus gadus veciem bērniem – vispārizglītojošajā pamatskolā gadu pirms skolas gaitu sākšanas.

Kopš 2001. gada 1. augusta pašvaldībām ir pienākums nodrošināt vietu pirmsskolas izglītības iestādē visiem bērniem, kas ir tiesīgi apgūt pirmsskolas izglītību (t. i., sešus gadus veciem bērniem), ja to vēlas viņu vecāki vai aizbildņi. Pirmsskolas izglītību var organizēt vai nu dienas aprūpes centros, vai vispārizglītojošajās pamatskolās. Lēmumu par bērnu iesaistīšanu pirmsskolas izglītībā pieņem viņu vecāki vai aizbildņi. Pirmsskolas izglītība tiek organizēta kā kopmācības izglītība un nodrošināta bez maksas.

Visiem bērniem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Somijā, ir pienākums iegūt pamatizglītību deviņu gadu laikā, sākot no gada, kurā viņi kļūst septiņus gadus veci. Šis pienākums vairs nav spēkā, tiklīdz bērni ir apguvuši deviņu gadu vispārējo pamatizglītību (*perusopetus/grundläggande utbildning*). Obligātā izglītība nenozīmē, ka skola obligāti ir jāapmeklē. Skolēni var brīvi apgūt līdzvērtīgas prasmes un zināšanas, izmantojot kādu citu avotu, tomēr praksē deviņgadīgo vispārizglītojošo pamatskolu apmeklē visi somi.

Pēcobligātā izglītība Somijā ir iedalīta vispārējā un profesionālajā vidējā izglītībā. Vispārējo izglītību nodrošina vispārizglītojošajās vidusskolas (*lukio/gymnasium*), profesionālo – profesionālās izglītības iestādes (*ammattillinen oppilaitos/yrkesläroanstalt*). Apmēram 92 procenti izglītojamo no katras vecuma grupas sāk vispārējās vidējās (51 procenti) vai profesionālās vidējās (41 procenti) izglītības apguvi tūlīt pēc vispārējās pamatizglītības pabeigšanas.

Somijā pēcvidējā izglītība, kas nav augstākā izglītība, ietver specializētas profesionālo kvalifikāciju programmas, pēc kuru pabeigšanas saņem uz kompetencēm balstītu kvalifikāciju, kas piešķirta pēc apgūto prasmju pierādīšanas.

Somijā augstākās izglītības struktūru veido universitāšu sektors un politehnisko augstskolu sektors. Abus sektorus reglamentē atsevišķi tiesību akti.

1.2. Atbildīgās institūcijas

Somijā izglītības un apmācību sistēmas decentralizācija tika pārsvarā veikta 20. gs. 90. gados.

Izglītības un apmācību nodrošinātājiem ir tiesības īstenot izglītību atbilstoši valstiskā līmenī pieņemtam regulējumam un saskaņā ar specifiskām vietējām vajadzībām. Tiesību aktu mērķis nav detalizēti koordinēt izglītības un apmācību organizāciju. Ik pēc pieciem gadiem valdība apstiprina Somijas izglītības un pētniecības politikas pamatnostādnes. Valsts izglītības satura pamatnorādes, par ko lemj Somijas Nacionālā izglītības padome, kalpo kā standarts pašvaldību vai skolu izglītības programmām.

Izglītības ministrija (*Opetusministeriö/Undervisningsministeriet*) ir augstākā izglītības institūcija Somijā. Gandrīz visa valsts subsidētā izglītība ir ministrijas pakļautībā vai pārraudzībā.

Valdība, Izglītības ministrija un Somijas Nacionālā izglītības padome ir atbildīga par izglītības politikas īstenošanu centrālās administrācijas līmenī.

Izglītības ministrijas atbildības jomas ir izglītība un pētniecība – vispārizglītojošās pamatskolas, vidusskolas, profesionālās izglītības skolas, politehniskās augstskolas un universitātes. Ministrija ir arī atbildīga par kultūras, baznīcas, jaunatnes un sporta jautājumiem. Izglītības ministrijā ir Izglītības un zinātnes politikas nodaļa un Kultūras politikas nodaļa, un divi ministri – izglītības ministrs un kultūras ministrs.

Somijas Nacionālā izglītības padome (*Opetushallitus/Utbildningsstyrelsen*) cieši sadarbojas ar Izglītības ministriju un ir attīstības iestāde, kas ir atbildīga par pamatzglītību un vidējo izglītību, kā arī par pieaugušo izglītību un apmācībām (tā nav atbildīga par augstākās izglītības iestādēm). Somijas Nacionālā izglītības padome kontrolē izglītības mērķu, satura un metodikas izstrādi saskaņā ar vienošanos par izglītības rezultātiem (vienošanās noslēgta ar Izglītības ministriju). Tā sagatavo un apstiprina valsts izglītības satura pamatnorādes pamatzglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības nodrošināšanai un vērtē izglītības rezultātus (tas netiek darīts attiecībā uz augstākajām izglītības iestādēm). Somijas Nacionālā izglītības padome arī asistē Izglītības ministrijai lēmumu sagatavošanā par izglītības politiku. Somijas Nacionālo izglītības padomi vada valde, kuras locekļi ir eksperti izglītībā, pašvaldību skolotāji un sociālie partneri.

Reģionālās administrācijas nolūkā Somija ir iedalīta sešās provincēs, un katrai no tām līdz šim bija vispārējā administratīvā struktūrvienība – provinces valsts birojs (*lääninhallitus/länsstyrelse*). Provinces valsts biroja pārvaldībā darbojās izglītības un kultūras nodaļa, kas bija atbildīga par izglītības un kultūras jautājumiem. Sākot ar 2010. gada 1. janvāri, provinču valsts biroji tika aizstāti ar sešām reģionālajām valsts administratīvajām aģentūrām. Vēl ir arī citas reģionālās institūcijas – 15 ekonomikas attīstības, transporta un vides centri.

Vietējo pārvaldi veic pašvaldības, kas ir pašpārvaldes institūcijas un ir tiesīgas iekasēt nodokļus. Somijā ir 348 pašvaldības. Lēmumu pieņemšanas pilnvaras pašvaldībā ir ievēlētai pašvaldības domei. Dome nosaka pašvaldības valdi un vairākas konsultatīvās padomes. Katrai pašvaldībai ir ne mazāk kā viena valde, kas uzrauga izglītību. Lielāko daļu vispārizglītojošo vidusskolu un pamatskolu uztur pašvaldības. Pašvaldības skolu pārvalde var būt arī atbildīga par pieaugušo izglītības centriem un profesionālās izglītības iestādēm. Valsts un privātās skolas nav pašvaldību pārziņā, bet ir tieši pakļautas centrālajai administrācijai.

Apmēram 80 procenti no visām profesionālās izglītības iestādēm uztur pašvaldības (bieži vien to dara divas vai vairākas pašvaldības kopā), 19 procenti – ir privātās skolas, un 1 procents ir valsts skolas. Somijā pašvaldībai ir pienākums nodrošināt visiem bērniem vispārējo izglītību skolā, kuras aptvertajā rajonā viņi dzīvo, vai nodrošināt, ka skolas vecuma bērni var saņemt pielīdzināmu izglītību citā veidā. Skolu dibinātāji var būt pašvaldības, starppašvaldību institūcijas (attīsta sadarbību starp pašvaldībām attiecībā uz konkrētām skolām), vai arī privātas organizācijas, vai fondi, kas ir saņēmuši valdības atļauju.

Katrai skolai var būt (un parasti arī ir) valde, kurā pārstāvēti skolotāji, skolas darbinieki, kas nav pedagogi, skolēni/studenti un vecāki. Valdes galvenie uzdevumi ir pilnveidot skolas darbu, veicināt sadarbību skolā un skolas, vecāku un vietējās sabiedrības sadarbību. Dažās skolās ir skolēnu/studentu apvienības, kas ievēlē valdē arī skolēnu/studentu pārstāvjus. Katra pašvaldība lemj par pienākumu sadalījumu starp

pašvaldības izglītības pārvaldi un konkrētas skolas valdi. Pašvaldības var sadarboties skolu vadībā, un divām vai vairākām skolām var būt viena valde.

Profesionālās izglītības skolās parasti ir līdzīgas valdes (vecāki netiek pārstāvēti), tās parasti ir neatkarīgākas un ar lielākām pilnvarām. Valsts un privātajās profesionālās izglītības skolās vienmēr ir viena valde. Profesionālās izglītības iestādēm papildus valdēm parasti ir viena vai vairākas konsultatīvās padomes, kas veicina izglītību un sadarbību starp skolu un darba dzīvi. Šajās konsultatīvajās padomēs darbojas skolu pārstāvji un skolotāji, attiecīgo profesionālo nozaru sociālo partneru pārstāvji un citi eksperti.

Izglītības satura norādes vispārizglītojošajām pamatskolām, vidusskolām un profesionālās izglītības iestādēm sagatavo vietējā līmenī. Katrā skolā ir jābūt izglītības programmai, ko apstiprina institūcijas, kas uztur skolu, vai šādu institūciju noteiktas struktūrvienības – parasti pašvaldība vai izglītības pārvalde. Skolu programmu pamatā ir valsts izglītības satura pamatnorādes, ko izdod Somijas Nacionālā izglītības padome. Mācību materiālus Somijā iepriekš nepārbauda un to saturu nenosaka. Lēmumus par mācību materiālu izvēli parasti pieņem skolotāji. Skolotāji un institūcijas ir atbildīgas par skolēnu sasniegumu vērtēšanu un ziņojumu sagatavošanu. Vienīgi skolas noslēguma eksāmenu, ar kuru pabeidz vispārējo vidējo izglītību, organizē un vērtē Noslēguma eksāmenu *padome* (*Ylioppilastutkintolautakunta/-Studentexamensnämnden*), kuru nosaka Izglītības ministrija.

Politehniskās augstskolas ir pašvaldību vai privātās izglītības iestādes, kuras apstiprina valdība, nosakot šo izglītības iestāžu misiju, izglītības jomas, studentu skaitu un ģeogrāfisko atrašanās vietu. Politehniskajām augstskolām ir autonomija iestādes iekšējo jautājumu kārtošānā.

Saskaņā ar jauno Universitāšu likumu, ko parlaments pieņēma 2009. gada jūnijā, Somijas universitātes kļuva par neatkarīgām korporācijām atbilstoši publiskajām tiesībām vai par nodibinājumiem atbilstoši privātajām tiesībām (Nodibinājumu likums). Universitātes sāka darboties jaunajā statusā, sākot ar 2010. gada 1. janvāri. To darbības pamatā ir izglītības un pētniecības brīvība un universitāšu autonomija.

1.3. Finansējums

Atbildība par izglītības finansēšanu un skolu būvniecību ir sadalīta starp valsti un pašvaldībām vai citiem izglītības nodrošinātājiem. Atsevišķs likums paredz finansiālās atbildības sadalījumu vispārējās izglītības, vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēm.

Vietējās varas iestādes, pašvaldības, apvienotās pašvaldības un privātās organizācijas saņem valsts finansējumu skolu izveidei un pamatdarbības izmaksām, lai finansētu pirmsskolas izglītību un pamatzglītību. Finansējuma kritēriji parasti ir vienādi neatkarīgi no īpašumtiesību formas. Valsts piešķir un maksā likumā noteiktos valsts pārskaitījumus izglītības nodrošinātājiem, kas ir atbildīgi par savu dibināto izglītības iestāžu praktisko darbību. Pašvaldības var autonomi izlemt, vai tās deleģēs budžeta atbildību skolām vai to nedarīs un kādā apmērā.

Sākot ar 2010. gada 1. janvāri, Finanšu ministrija ir atbildīga par vispārizglītojošo pamatskolu finansēšanu. Šis finansējums tiks iekļauts vispārējā valsts finansējumā, kuru pašvaldības saņem par visiem pakalpojumiem. Finansējumu piešķir, ievērojot, kāds ir 6 līdz 15 gadus vecu iedzīvotāju skaits pašvaldībā. Finansējuma pamatsummu klasificē pēc noteiktiem faktoriem, piemēram, zviedru valodā runājošo iedzīvotāju skaits, citā valodā runājošo iedzīvotāju skaits, iedzīvotāju blīvums, divvalodība vai arhipelāga platība. Valsts finansējums sedz apmēram 34 procentus no pamatdarbības izmaksām. Skolotāju algas maksā izglītības nodrošinātājs.

Pamatdarbības izmaksu finansējumu vidējai izglītībai veido valsts subsīdijas un pašvaldību ieguldījums, kas vidēji ir attiecīgi 41,9 procenti un 58,1 procents no aprēķinātajām izmaksām. Finansējuma kritērijus nosaka, ņemot vērā studentu skaitu vai citu darbības rādītāju un attiecīgā rādītāja vienas vienības cenu, ko apstiprinājusi Izglītības ministrija.

Finansējumu, kas noteikts, ievērojot darbības rādītājus, 2006. gadā izmantoja profesionālajai vidējai izglītībai un apmācībai (PIA) kā daļa no tai paredzētā finansējuma sistēmas papildus sistēmai, kuras pamatā ir vienību cenas. Daļu no finansējuma (2 procenti no kopējās summas) piešķir, pamatojoties uz darbības rādītājiem. Finansēšanas princips, kura pamatā ir finansējuma noteikšana, ievērojot darbības rādītājus, rosina profesionālās izglītības nodrošinātājus veicināt studentu nodarbinātības izredzes un izglītības iespējas, kā arī paaugstināt augstākās izglītības ieguves rādītāju, t. i., samazināt priekšlaicīgas studiju pārtraukšanas/izslēgšanas gadījumu skaitu. Finansēšanas sistēmā vērā ņemtie rādītāji ir nodarbinātība, pāreja uz turpmākām studijām augstākā pakāpē, priekšlaicīgas studiju pārtraukšanas/izslēgšanas gadījumu skaita samazinājums, izglītības un apmācību pabeigšanas rādītājs, kompetences un personāla attīstība.

Valsts ir pilnībā atbildīga par mācekļības sistēmu (*apprenticeship systems*) finansējumu. Likumā noteiktais valsts finansējums sedz 100 procentus no vienības izmaksām, ko apstiprinājusi Izglītības ministrija. Finansējumu apstiprina atsevišķi vidējai un papildu profesionālajai apmācībai. Katru gadu Izglītības ministrija apstiprina kvotas papildu apmācībai mācekļības sistēmas ietvaros.

Politehniskās augstskolas finansē gan valsts, gan pašvaldības. Valsts un pašvaldību ieguldījums 2009./2010. mācību gadā bija attiecīgi 42 procenti un 58 procenti no politehnisko augstskolu pamatdarbības izmaksām. Finansējumu nosaka, ņemot vērā studentu skaitu. Izglītības ministrija apstiprina vienības izmaksas uz katru studentu dažādās augstākās izglītības pakāpēs un veidos. Politehniskajām augstskolām ir arī nozīmīgi ārējā finansējuma avoti.

Valsts var piešķirt politehniskajām augstskolām arī papildu valsts subsīdijas. Tās piešķir dažādiem attīstības projektiem un par studentu izglītības sasniegumiem.

Politehnisko augstskolu finansēšanas sistēma tika reformēta, un reformas stājās spēkā 2006. gada sākumā. Finansējuma sadalījumu turpmāk noteiks, ievērojot ne tikai studentu, bet arī absolventu skaitu. Tādējādi jaunā finansējuma sistēma vairāk veicinās politehnisko augstskolu rezultativitāti.

Saskaņā ar jauno Universitāšu likumu, ko parlaments pieņēma 2009. gada jūnijā, Somijas universitātes kļūs par neatkarīgām korporācijām atbilstoši publiskajām tiesībām vai par nodibinājumiem atbilstoši privātajām tiesībām (Nodibinājumu likums). Universitātes sāka darboties jaunajā statusā, sākot ar 2010. gada 1. janvāri. To darbības pamatā ir izglītības un pētniecības brīvība un universitāšu autonomija.

Dotācijas, kuras Izglītības ministrija piešķir universitāšu darbībai, veido pamatfinansējums, uz darbības rezultātiem pamatots finansējums un projekta finansējums. Pamatfinansējums ir paredzēts studiju nodrošināšanai un pētniecībai. Tiešais valsts finansējums sedz apmēram 64 procentus no universitāšu budžeta.

Bez Izglītības ministrijas izglītības iestādes un izglītības procesus finansē arī Somijas Akadēmija, Tehnoloģiju attīstības centrs Tekes, uzņēmumi, ES un citas valsts institūcijas. Lielākā daļa ārējā finansējuma tiek izmantota pētniecībai. Par pētniecības vērtēšanu ir atbildīga Somijas Akadēmija. Universitātes gūst ieņēmumus arī no komercpakalpojumiem, piemēram, profesionālās tālākizglītības.

1.4. Kvalitātes nodrošināšana

Somijā centralizētu izglītības vadību krasi sašaurināja 20. gs. 90. gados, palielinot vietējo pašvaldību lēmumu pieņemšanas pilnvaras. Izglītības nodrošinātājiem un izglītības iestādēm ir bijusi iespēja arvien neatkarīgāk lemt par savu darbību, pamatojoties uz valstiskiem mērķiem. Tādējādi izglītības vērtēšanas nozīme ir palielinājusies.

Somijas Nacionālā izglītības padome 2008. gadā publicēja „Kvalitātes vadības rekomendācijas profesionālajai izglītībai un apmācībām”. To mērķis ir palīdzēt profesionālās izglītības un apmācību nodrošinātājiem izstrādāt kvalitātes vadības sistēmu un rosināt pastāvīgi uzlabot iestāžu darbības kvalitāti un rezultātus, tiecoties uz izcilību.

Visiem profesionālās izglītības un apmācību nodrošinātājiem un to dažādajām struktūrvienībām un darbības formām minētais dokuments ir paredzēts kā stratēģisks kvalitātes vadības attīstības instruments. Tas nosaka vecāko civildienesta ierēdņu un ievēlēto amatpersonu, kā arī cita personāla, kas strādā profesionālās izglītības un apmācību nodrošinātāju un iestāžu labā, tiesības un pienākumus.

Pašlaik notiek kvalitātes kritēriju sagatavošana vispārējai izglītībai desmit jomās. Kritēriji ir instruments, kas ir īpaši paredzēts vietējo lēmumu pieņēmēju atbalstam izglītības kvalitātes pilnveides procesos.

Vērtēšanu tās pašreizējā formā sāka veikt 20. gs. 90. gadu sākumā, un to veica līdz ar izglītības koordinācijas sistēmas reformu. Izglītības vērtēšana atbilstoši likumam ir obligāta, un tā aptver visas izglītības jomas. Saskaņā ar tiem tiesību aktiem izglītības jomā, kuri ir spēkā, sākot ar 1999. gada 1. janvāri, izglītības iestādēm ir pienākums vērtēt savu darbību un tās rezultātus. Daļēji tiek veikta arī izglītības rezultātu vērtēšana valstiskā mērogā, pamatojoties uz izglītības iestāžu pašvērtējumu.

Izglītības vērtēšanas mērķi ir nodrošināt tiesību aktos noteikto mērķu sasniegšanu un atbalstīt izglītības attīstību, kā arī uzlabot mācīšanās iespējas. Izglītības nodrošinātājam (iestādei) ir jāuzrauga paša nodrošinātā izglītība un tās efektivitāte, veicot pašvērtēšanu, un arī jāpiedalās ārējā vērtēšanā. Gan ārējās vērtēšanas, gan pašvērtēšanas mērķis ir uzlabot izglītības sasniegumus, kas tiek vērtēti, pamatojoties uz efektivitātes, ekonomiskā izdevīguma un finanšu uzskatāmības viedokļa.

Vērtēšana vietējā līmenī

Vietējā līmenī izglītības nodrošinātāji un to uzturētās izglītības iestādes ir atbildīgas par pašu nodrošinātās izglītības attīstību atbilstoši vietējiem apstākļiem. Vērtēšana galvenokārt ir saistīta ar pašvaldības izglītības pārvaldes noteiktajiem izglītības mērķiem, kuriem jābūt saskaņotiem ar valstiska mēroga mērķiem.

Vietējā/pašvaldību līmenī var vērtēt izglītības pieejamību, izglītības iestāžu finanšu uzskaitāmību un pašvaldību politikas mērķu sasniegšanu izglītībā un kultūrā, kā arī atšķirības starp dažādām izglītības iestādēm. Iestāžu līmenī var vērtēt to, vai ir sasniegti mērķi, veiktas pedagoģiskās un izglītības satura reformas un kā ir izmantoti resursi.

Vērtēšana valsts līmenī

Par ārējo vērtēšanu un tās principu izstrādi ir atbildīga Izglītības ministrija un Vērtēšanas padome, kas sadarbojas ar ministriju. Somijas Nacionālā izglītības padome piedalās izglītības sasniegumu un izglītības satura vērtēšanā kā ekspertu sadarbības tīkla dalībniece.

Vērtēšanas padomes locekļus ieceļ amatā uz četriem gadiem. Padome palīdz Izglītības ministrijai un atbalsta izglītības nodrošinātājus vērtēšanas veikšanā, organizē ārējo vērtēšanu saskaņā ar izglītības politiku un veicina vērtēšanas procesu pētniecību.

Somijas Nacionālā izglītības padome galvenokārt veic izglītības sasniegumu vērtēšanu, un šīs vērtēšanas galvenais mērķis ir veicināt informētu valsts izglītības politikas lēmumu pieņemšanu un visu pakāpju izglītības attīstību. Somijas Nacionālā izglītības padome izstrādā izglītības indikatorus un vērtē izglītības nozares, pamatojoties uz monitoringa, pētniecības un ekspertu sniegto informāciju, kā arī uz starptautiskiem salīdzinājumiem.

Saskaņā ar tiesību aktiem augstākās izglītības iestādes vērtē pašas universitātes un politehniskās augstskolas. Augstākās izglītības iestādēm vērtēšanas darbā palīdz Augstākās izglītības vērtēšanas padome (tā ir ekspertu organizācija, kas organizē un veic vērtēšanu, un ir neatkarīga gan no izglītības pārvaldes iestādēm, gan no augstākās izglītības iestādēm). Izveidojot Augstākās izglītības vērtēšanas padomi un nošķirot vērtēšanas darbības no Izglītības ministrijas tiešajiem pienākumiem, pamatmērķis bija nodrošināt vērtēšanas neatkarību. Tāpat arī tika atzīts, ka ir atbilstoši uzskatīt visu augstākās izglītības iestāžu, t. i., politehnisko augstskolu un universitāšu, vērtēšanu par savstarpēji saistītu darbību kopumu.

2. PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBA

Saskaņā ar Pamatizglītības likumu (628/1998), kas ir spēkā, sākot ar 2001. gada 1. augustu, katram bērnam ir tiesības uz pirmsskolas izglītību, ko parasti sāk apgūt gadu pirms obligātās izglītības sākuma, t. i., gadā, kurā bērnam paliek seši gadi. Pirmsskolas izglītības apguve ir brīvprātīga, tomēr katrai pašvaldībai ir pienākums nodrošināt bērniem pirmsskolas izglītību paplašinātās obligātās izglītības ietvaros un bērniem, kas sāk pamatzglītības apguvi gadu vēlāk, nekā noteikts ar likumu. Runājot par pirmsskolas izglītības reformu, terminu „pirmsskolas izglītība” lieto tikai attiecībā uz izglītību, ko nodrošina iepriekš minētajiem bērniem.

Pašvaldība var izlemt, kur notiek pirmsskolas izglītības apguve – skolā, dienas aprūpes centrā, ģimenes dienas aprūpes vietā vai citā atbilstošā vietā. 2007. gadā gandrīz 80 procenti bērnu apguva pirmsskolas izglītību dienas aprūpes centros. Organizējot pirmsskolas izglītību, jānodrošina iespēja izmantot dienas aprūpes centru pakalpojumus, un bērniem, kas tos izmanto, sākoties obligātās izglītības vecumam, jābūt garantētai vietai pirmsskolas izglītības iestādē. Tas viss jānodrošina papildus subjektīvajām tiesībām uz dienas aprūpi, par kuru piemēro atbilstošu maksu.

Saskaņā ar „Valsts izglītības satura norādēm par agrīno izglītību un aprūpi” (ECEC 2003), agrīnās izglītības un aprūpes mērķis ir uzlabot bērna vispārējo labklājību, tādējādi nodrošinot vislabākos iespējamus apstākļus bērna izaugsmei, attīstībai un izglītības apguvei. Virzot bērna kā cilvēka attīstību, tiek uzsvērtā bērnības vērtība un raksturs. Ir jāpanāk, lai bērns attīsta prasmi mācīties un pozitīvu pašvērtējumu, apgūst pamatprasmes, zināšanas un iemaņas dažādās mācību jomās atbilstoši savam vecumam un spējām. Zēnus un meitenes iekļauj vienās un tajās pašās grupās.

Pirmsskolas izglītības pamatuzdevums ir veicināt labvēlīgu bērna izaugsmi, attīstību un mācīšanās iespējas. Pirmsskolas izglītība garantē bērniem vienādas iespējas mācīties un sākt skolas gaitas. Viens no pirmsskolas izglītības pamatmērķiem ir pietiekami agri konstatēt un novērst problēmas, kas ietekmē bērna attīstību un mācīšanos.

Pirmsskolas izglītības mērķus nosaka, no vienas puses, katra bērna individuālās attīstības iespējas un izglītošanās potenciālu un, no otras puses, sabiedrības vajadzības. Vispārējie izglītības mērķi ir noteikti valsts pirmsskolas izglītības satura pamatnorādēs, un tie ietver izglītības mērķus, kas saistīti ar dzīvošanu un darbošanos plurālistiskā Somijas sabiedrībā, un vispārīgus mērķus, kas var nodrošināt iespējas mācīties.

Ļoti liela nozīme pirmsskolas izglītības īstenošanā ir sadarbībai ar vecākiem vai aizbildņiem un atbalsta nodrošināšanai dažādās jomās.

No bērna attīstības viedokļa agrīnā izglītība un aprūpe, pirmsskolas izglītība kā daļa no tās un pamatzglītība veido vienotu izglītības kopumu.

Nosacījumi par pirmsskolas izglītību ir iekļauti Pamatizglītības likumā (grozītā versija 1288/1999) un Dekrētā (852/1998), finanšu nosacījumi ir iekļauti Likumā (635/1998) un Dekrētā (806/1998) par izglītības un kultūras nodrošināšanas finansēšanu. Personālam nepieciešamo izglītību reglamentē Dekrēts par pedagoģiskā personāla izglītību (986/1998). Šie likumi ir piemērojami pirmsskolas izglītībā neatkarīgi no tās apguves vietas. Katrai pašvaldībai ir pienākums tās teritorijā dzīvojošiem bērniem obligātās izglītības vecumā nodrošināt obligāto pamatzglītību un pirmsskolas izglītību gadu pirms obligātās izglītības apguves sākšanas.

Pašvaldības var organizēt Pamatizglītības likumā minētos pakalpojumus neatkarīgi vai kopā ar citām pašvaldībām, vai arī pašvaldības var iepirkt pakalpojumus no citiem pamatzglītības nodrošinātājiem. Pašvaldības var arī iepirkt pirmsskolas izglītības pakalpojumus no cita valsts vai privātā pakalpojumu sniedzēja. Pašvaldības ir atbildīgas par to iepirkto pakalpojumu organizēšanu atbilstoši minētajam likumam.

Agrīnā izglītība un aprūpe

Bērniem, kas vēl nav sasnieguši skolas vecumu, ir juridiskas tiesības uz dienas aprūpi, kuru organizē pašvaldība. Dienas aprūpes centri nodrošina gan aprūpi, gan agrīno izglītību. Pašvaldībai ir tiesības izlemt, kura struktūrvienība būs atbildīga par uzdevumiem, kurus likums „Par bērnu dienas aprūpi” (36/1973) un likums „Par bērnu aprūpi mājās un privātajās dienas aprūpes iestādēs” (1128/1996) uztic veikt pašvaldībai. Par dienas aprūpes koordināciju valstiskā mērogā atbild Sociālo lietu un veselības aprūpes ministrija.

Somijas agrīnās izglītības un aprūpes modelis angļu valodā raksturots ar vienotu vārdu „*educare*”, jo tā pamatelementi ir aprūpe, izglītība un mācīšana. Mācīšanās mērķi nav „kalti akmeņi”, un formāla vērtēšana netiek veikta. Galveno uzmanību pievērš bērnam, un bērns tiek uzņemts kā neatkarīgs izglītojamais. Bērns mācās ar attiecību un mijiedarbības starpniecību. Agrīnās izglītības un aprūpes modeli uzskata par uzskatu kopienu, kurā kopīgi darbojas vecāki, bērni un pedagogi. Tas palīdz mazināt sociālās izcelsmes un apstākļu radītās sekas un nodrošināt bērniem līdzvērtīgas iespējas attīstīties, lai īstenotu viņu potenciālu. Visaptverošs atbalsts bērna attīstībai, aprūpei un izglītībai izriet no bērna individuālajām vajadzībām. Minētā modeļa pamatprincipu pamatā ir bērna tiesības uz draudzīgām personiskajām attiecībām, droša izaugsme, attīstība un mācīšanās, droša, veselībai nekaitīga vide rotaļām un daudzveidīgām aktivitātēm, sapratne un ieguldījums atbilstoši bērna vecumam un briedumam, īpaša atbalsta saņemšana, ja tas nepieciešams, bērna ģimenes kultūra, valoda, reliģija un pārliecība.

Pirmsskolas izglītība vienmēr ir bezmaksas – neatkarīgi no tā, kurā vietā pašvaldība to nodrošina. Pirmskolas izglītības ieguvējiem ir tādas pašas tiesības uz sociālajiem atvieglojumiem kā pamatzglītības skolēniem. Mācību grāmatas un citi materiāli ir bezmaksas. Skolēniem piedāvā bezmaksas ikdienas maltītes.

Vēsturisks pārskaits

Pirmie pirmsskolas izglītības eksperimenti Somijā sākās 20. gs. 60. gadu beigās. Laikposmā no 1971. līdz 1985. gadam notika valsts pirmsskolas izglītības eksperiments, kas ietvēra eksperimentālus pedagoģiskus pasākumus un eksperimentālu izglītības programmu izveidi. 1984. gadā tika izstrādāts pirmsskolas izglītības saturs sešus gadus veciem bērniem gan dienas aprūpes sistēmā, gan vispārizglītojošajās skolās. 20. gs. 90. gadu sākumā aktuāli bija jautājumi par pirmsskolas izglītību un obligātās izglītības skolas vecuma samazināšanu. Valdība puda savu uzskatu par pirmsskolas izglītību un skolas gaitu sākšanas vecumu Izglītības un zinātniskā darba attīstības plānā, ko sagatavoja laikposmam no 1995. līdz 2000. gadam. Tajā noteikts, ka vispārējam skolas gaitu sākšanas vecumam joprojām jābūt septiņiem gadiem, uzņemšanai skolās jāklūst elastīgākai, lai būtu iespējamās vairākas variācijas attiecībā uz skolas gaitu sākšanas vecumu atbilstoši skolēnu gatavībai mācīties skolā un vecāku vai citu aizbildņu vēlmēm. Attiecībā uz pirmsskolas izglītību plāna mērķis bija nodrošināt visiem sešgadīgajiem bērniem pirms-skolas izglītību vai nu kā vispārējās izglītības daļu, vai dienas aprūpes sistēmas daļu līdz tūkstošgades beigām.

Pirmsskolas izglītības reformu, kas paredz katrai pašvaldībai pienākumu nodrošināt visiem bērniem, kuri ir tiesīgi saņemt pirmsskolas izglītību, vietu pirmsskolas izglītības iestādē, īstenoja pakāpeniski, sākot ar 2000. gada 1. augustu. Pirmajā reformas gadā pašvaldības varēja nodrošināt pirmsskolas izglītību brīvprātīgi, izņemot pirmsskolas izglītību bērniem, kuri apgūst paplašināto obligāto izglītību. Kopš 2001. gada 1. augusta pašvaldībām ir pienākums piešķirt vietu pirmsskolas izglītības iestādē visiem bērniem, kuri ir tiesīgi saņemt pirmsskolas izglītību, ja to vēlas viņu vecāki vai citi aizbildņi.

2.1. Uzņemšana pirmsskolas izglītībā

Pirmsskolas izglītības apguve bērniem ir brīvprātīga. Nav īpašu prasību attiecībā uz uzņemšanu pirms-skolas izglītībā, ko organizē dienas aprūpes centros vai vispārizglītojošajās skolās. Lēmumu par bērnu līdzdalību pirmsskolas izglītībā pieņem viņu vecāki vai citi aizbildņi.

Kopš 2001. gada augusta sākuma pašvaldībām ir pienākums piešķirt vietu pirmsskolas izglītības iestādē katram bērnam, kas ir tiesīgs apgūt pirmsskolas izglītību. Tomēr par pirmsskolas izglītību bērniem, kas apgūst paplašinātu obligāto izglītību, lemj izglītības nodrošinātāji.

Pirmsskolas izglītība jāorganizē tā, lai nodrošinātu, ka skolēnu ceļš līdz skolai ir pēc iespējas drošs un īss, ņemot vērā apdzīvoto vietu infrastruktūru, skolu un citu pirmsskolas izglītības iestāžu atrašanās vietu un transporta tīklus.

Ģimenēm arī turpmāk būs subjektīvas tiesības uz dienas aprūpi, ko paredz likums „Par bērnu dienas aprūpi”.

Katrs pirmsskolas izglītības nodrošinātājs pirms mācību sākšanas lemj par pieteikšanās kārtību pirmsskolas izglītības apguvei savā izglītības iestādē. Izglītības nodrošinātājam ir savlaikus jāpaziņo par iestādēm, kurās var apgūt šī izglītības nodrošinātā organizēto vai iepirkto pirmsskolas izglītību, mācību sākuma un beigu datumu, kā arī pieteikšanās periodu. Īpašos gadījumos ir iespējams pieteikties pirmsskolas izglītības apguvei arī vēlāk, piemēram, ja ir mainījies bērna dzīvesvieta vai vecāku vai aizbildņu darbavieta vai citās ar šo izglītības periodu saistītās situācijās.

Vecāki vai aizbildņi var arī pieteikt bērnu pirmsskolas izglītībai citās pirmsskolas izglītības nodrošināšanas vietās ārpus pašvaldības piešķirtajām. Šo skolēnu atlasei ir piemērojami tādi paši atlases kritēriji kā pašvaldības piešķirtajās iestādēs. Tomēr pašvaldība var nolemt, ka tās teritorijā dzīvojošiem ir dodama priekšroka tās pirmsskolas izglītības nodrošināšanā, kuru tā organizējusi vai iepirkusi.

Saskaņā ar likumu katram bērnam ir jāapgūst pašvaldības nodrošinātā pirmsskolas izglītība. Ja bērnam netiek piešķirta vieta pirmsskolas izglītības iestādē, viņa aizbildņi var iesniegt sūdzību atbilstošajā valsts provinces institūcijā.

2.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Minimālās prasības attiecībā uz pirmsskolas izglītības apguvē pavadītā laika organizāciju nosaka Pamatizglītības dekrēts (852/1998).

Pirmsskolas izglītības uzskaitē ir iekļauts arī laiks, ko nosaka maltītēm. Maksimālais mācību ilgums pirmsskolas izglītības iestādēs ir piecas stundas dienā. Par mācību organizāciju lemj izglītības nodrošinātājs.

Aktivitātes nosaka pirmsskolas izglītības satura ietvars, un tās ir attiecīgi jāplāno un jāīsteno.

Pirmsskolas izglītības nodrošināšanā jāņem vērā bērnu un viņu ģimeņu vajadzības. Jo īpaši tas attiecas uz bērniem, kuru vecākiem vai aizbildņiem ir īpašs darba laiks, piemēram, rīta vai vakara maiņas. Mērķis ir atrast tādu risinājumu, lai pirmsskolas izglītības vai aprūpes vietā nebūtu jāpavada nesamērīgi ilgs laiks.

Nedēļas un dienas nodarbību grafika organizāciju nosaka izglītības nodrošinātājs, kurš šos lēmumus izklāsta attiecīgajā pašvaldībā ievērojamajās izglītības satura norādēs vai mācību gada organizācijas plānā. Pirmsskolas izglītības organizēšanā ņem vērā arī nepieciešamību veikt bērnu dienas aprūpi.

Pirmsskolas izglītības minimālais apjoms ir 700 stundu gadā. Katrs pirmsskolas izglītības nodrošinātājs lemj par pirmsskolas izglītības grafikiem, piemēram, mācību dienu skaitu nedēļā, mācību sākuma un beigu datumu un citiem praktiskiem pasākumiem. Pašvaldībās pirmsskolas izglītības grafiks kopumā atbilst mācību gada grafikam.

Likums paredz, ka pirmsskolas izglītības grupas lielumu var noteikt ar dekrētu, tomēr šāds pilnvarojums pagaidām vēl nav izmantots. 2000. gada 16. jūnijā Izglītības ministrija izdeva rekomendāciju pirmsskolas mācību grupā iekļaut ne vairāk par 13 skolēniem. Šis ieteikums attiecas uz visu pirmsskolas izglītību atbilstoši Pamatizglītības likumam neatkarīgi no tā, kur to nodrošina. Ja papildus pirmsskolas

skolotājam grupas darbā lielāko daļu laika iesaistās palīgs darbā ar bērniem ar speciālām vajadzībām, bērnu aukle vai kāda cita persona, kurai ir atbilstoša profesionālā izglītība, maksimālais bērnu skaits grupā var būt ne vairāk kā 20 skolēnu. Kopējais skolēnu skaits ietver arī skolēnus, kas apgūst pamatzglītību, un bērnus dienas aprūpē, kuri pieder pie tās pašas grupas.

Aktivitātes dienas aprūpes centros parasti organizē vecuma grupās (piemēram, bērni līdz trim gadiem, bērni no trim līdz sešiem gadiem). Lielākos dienas aprūpes centros pirmsskolas izglītību sešgadniekiem nodrošina atsevišķās grupās. Pirmsskolas izglītības grupā var iekļaut arī dienas aprūpē esošus bērnus. Pirmsskolas izglītību sešgadniekiem vispārējās izglītības skolās var nodrošināt atsevišķā pirmsskolas grupā, vai arī viņus var integrēt vispārējās izglītības skolas pirmajā vai apvienotajā pirmajā un otrajā klasē.

2.3. Izglītības saturs

Pirmsskolas izglītības satura pamatnorādes stājās spēkā 2002. gada augustā. Tajās nav paredzēti konkrēti mācību priekšmeti, izglītības pamatā ir integrācija. Integrējošo izglītību veido tēmas, kas saistītas ar bērna dzīvi, no vienas puses, un saturs, kas paplašina un analizē pasaules uztveri, no otras puses. Izglītības plānošanā un īstenošanā ņem vērā dažādas zināšanu jomas. Zināšanu saturs palīdz bērniem paplašināt pasaules uztveri un izzināt sevi.

Galvenās mācību priekšmetu tēmas pirmsskolas izglītībā ir valoda un mijiedarbība, matemātika, ētika un filozofija, daba un vide, veselība, fiziskā attīstība un motoriskās atmiņas attīstība, kā arī māksla un kultūra.

Valsts izglītības satura pamatnorādes kopīgi izstrādā Somijas Nacionālā izglītības padome un Nacionālais labklājības un veselības pētniecības un attīstības centrs. Šī norma nosaka pašvaldībām pienākumu izstrādāt vietējās pirmsskolas izglītības satura norādes to pārraudzībā esošajiem dienas aprūpes centriem un skolām. Ir noteikts, ka pašvaldības līmeņa vai skolu programmu izstrādē pamatprincips ir bērnu izglītošanā, skolas vai dienas aprūpes sistēmā iesaistīto speciālistu, piemēram, klašu audzinātāju un bērnudārzu audzinātāju, speciālu vajadzību skolotāju, profesionālo partneru un aizbildņu piedalīšanās. Programmu izstrādē jāiesaista arī par sociālajiem labklājības pakalpojumiem atbildīgie pašvaldību ierēdņi.

Pirmsskolas izglītības metodikas pamatā ir grupu un individuālais darbs rotaļu veidā, ņemot vērā katra bērna attīstības līmeni. Aktivitātēs ņem vērā bērnu nepieciešamību mācīties, izmantojot iztēli un rotaļas. Bērniem paredzētajām aktivitātēm ir jābūt mērķtiecīgām un stimulējošām, pedagoģiskajām metodēm – daudzveidīgām.

Pirmsskolas izglītībai ir jānodrošina mācību vide, kurā tiek raisīta bērnu zinātkāre, interese un vēlme mācīties un radītas iespējas rotaļāties un veikt citas aktivitātes mierā un klusumā. Mācību vides būtiskākie faktori ir mijiedarbība starp skolotāju un katru bērnu un mijiedarbība starp bērniem, dažādas darba metodes un mācību uzdevumi.

Skolotāji var brīvi izvēlēties pedagoģiskās metodes un materiālus, kas palīdz mācīties un veicina bērnu izpratni par mācīšanos. Skolotājs vada mācības, eksperimentus, izpēti, aktīvu līdzdalību un dažādas informācijas apguvi un problēmu risināšanu, bērniem sadarbojoties ar pieaugušajiem un citiem bērniem.

Saskaņā ar Pirmsskolas izglītības satura pamatnorādēm (2000.) ir iespējams pirmsskolas izglītību organizēt, pamatojoties uz dažādām pedagoģiskajām metodēm, kurās īpaši uzsvērta valodu apguve vai attīstība, izmantojot mākslu un radošu darbošanos. Šādas izglītības formas ietver, piemēram, pirmsskolas izglītību, ko īsteno svešvalodā, vai integrēto satura un valodas apguvi, Šteinera vai Montesori pedagoģiju. Īstenojot izglītību ar minētajām metodēm, ir svarīgi, lai bērna vecāks vai aizbildnis būtu pietiekami informēts par pamatprincipiem un īpašajiem mērķiem, kas raksturīgi šāda veida izglītībai.

2.4. Vērtēšana

Pirmsskolas izglītības sasniegumu vērtēšanā ir uzsvērtā bērna vispārējā izaugsme un mācību progress. Vērtēšanu veic nepārtraukti mijiedarbībā starp skolotāju un bērnu. Atsauksmes un informāciju par bērna progresu sniedz, veicot regulāras pārrunas ar vecākiem vai aizbildņiem un dažreiz arī pašiem bērniem. Pirmsskolas izglītība veicina bērnu spējas veikt pašvērtēšanu, tādējādi atbalstot pašuztveres un mācīšanās potenciāla attīstību. Pabeidzot pirmsskolas izglītību, var piešķirt apliecību par pirmsskolas iestādes apmeklēšanu. Šādu apliecību var papildināt ar nodrošinātās pirmsskolas izglītības aprakstu.

2.5. Skolotāji

Pirmsskolas izglītības skolotājiem ir jābūt klases audzinātāja vai bērnudārza audzinātāja izglītībai. Nepieciešamās izglītības prasības darbiniekiem pirmsskolas izglītībā, ko organizē dienas aprūpes centros un skolās, ir vienādas. Līdz 2004. gadam personām, kas bija ieguvušas augstāko izglītību sociālo pakalpojumu jomā, bija iespēja pēc studiju pabeigšanas iegūt kvalifikāciju pirmsskolas izglītībā.

Klašu audzinātājiem ir jāiegūst maģistra grāds (300 *ECTS* kredītpunktu) pedagoģijā, bērnudārzu audzinātājiem – bakalaura grāds (300 *ECTS* kredītpunktu) pedagoģijā. Abu veidu izglītību var iegūt universitātēs. Somijā nav pedagogu akreditācijas procesa, tomēr tiesību aktos ir definēti obligātie augstākās izglītības moduļi, kuru apguve ļauj absolventiem strādāt par klašu audzinātājiem vai bērnudārzu audzinātājiem.

Nav īpašu tiesību aktu, kas reglamentē pedagogu pilnveidi. Pienākums piedalīties pilnveides pasākumos ir daļēji definēts dažādos likumos un daļēji – kolektīvajos līgumos. Visiem skolotājiem ir pienākums piedalīties pilnveides pasākumos no trim līdz piecām dienām gadā.

Par pedagoģiskā personāla pilnveidi ir atbildīgi izglītības nodrošinātāji un paši skolotāji. Valsts finansē pilnveides pasākumus, kas ir saistīti ar reformām vai prioritātēm izglītībā.

Pedagoģisko pilnveidi organizē valstij piederoši centri, universitāšu tālākizglītības struktūrvienības, politehniskās augstskolas, kuras nodrošina pedagoģisko izglītību, universitāšu pedagoģiskās izglītības struktūrvienības, vasaras universitātes un dažādas privātās organizācijas.

3. PAMATIZGLĪTĪBA

Visiem bērniem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Somijā, ir pienākums iegūt pamatizglītību deviņu gadu laikā, sākot ar gadu, kurā viņi kļūst septiņus gadus veci. Šis pienākums vairs nav spēkā, tiklīdz viņi ir pabeiguši deviņgadīgo vispārējo izglītību (*perusopetus/grundläggande utbildning*). Obligātās izglītības ieguve nenozīmē obligātu skolas apmeklējumu. Skolēni var brīvi apgūt līdzvērtīgas prasmes un zināšanas, izmantojot kādu citu avotu. Praksē gandrīz visi somi apmeklē deviņgadīgās vispārizglītojošās pamatskolas.

Pamatizglītības mērķis ir veicināt skolēnu izaugšanu par humāniem un ētiski atbildīgiem sabiedrības locekļiem un nodrošināt dzīvē nepieciešamās zināšanas un prasmes. Mācībām ir jāveicina sabiedrības vienlīdzība, kā arī skolēnu iespējas piedalīties izglītībā un dzīvē pieredzēt dažādu veidu izaugsmi.

Vispārizglītojošā pamatskola nodrošina bērniem no 7 līdz 16 gadiem vispārējo izglītību bez maksas, ieskaitot mācību grāmatas, citus mācību materiālus un siltu maltīti katru dienu. Ja attālums līdz skolai ir 5 km un lielāks, transportu parasti organizē izglītības nodrošinātājs. To reglamentē Pamatizglītības likums un Dekrēts (abi pieņemti 1998. gadā). Uzņemšanas prasību nav. Ja skolēnam nav iespējams apmeklēt skolu veselības stāvokļa vai cita iemesla dēļ, skolēna dzīvesvietas pašvaldībai ir pienākums nodrošināt pielīdzināmu izglītību citā veidā. Vispārējās izglītības skolas var arī nodrošināt pirmsskolas izglītību sešgadniekiem un papildu desmito mācību gadu tiem, kuri pabeiguši obligāto izglītību un vēlas uzlabot savas zināšanas.

Skolu sadarbības tīkls aptver visu valsti. Vispārizglītojošās pamatskolas galvenokārt uztur pašvaldības, izņemot dažas privātās skolas. Skolu ēkās var nodrošināt visu veidu pamatizglītību (1.-9. klase): pirmās sešas klases, pēdējās trīs klases, kā arī pēdējās trīs klases (7.-9. klase) un var darboties kopā ar vispārizglītojošu vidusskolu. Vispārizglītojošajās pamatskolās ir ļoti atšķirīgs skolēnu skaits – vismazākajās skolās ir mazāk par desmit skolēniem, vislielākajās – gandrīz 1000 skolēnu.

Pamatizglītību reglamentē Pamatizglītības likums (628/1998), Pamatizglītības dekrēts (852/1998) un valdības Dekrēts par mērķiem un mācībstundu sadalījumu pamatizglītībā (1435/2001). Šie tiesību akti ir Somijas Nacionālās izglītības padomes sagatavoto valsts izglītības satura pamatnorāžu pamatā. Pēdējie labojumi valsts izglītības satura pamatnorādēs 1.-9. klasei stājās spēkā 2006. gada 1. augustā.

3.1. Uzņemšana

Pamatizglītības apguvi sāk gadā, kurā bērns kļūst septiņus gadus vecs, ja vien bērnam nav vajadzīga speciālā izglītība. Bērnam ir tiesības sākt pamatizglītības pirmā posma apguvi vienu gadu agrāk, ja viņa gatavība apmeklēt skolu ir pierādīta psiholoģiskos testos (un vajadzības gadījumā medicīniskos testos). Pamatojoties uz šiem testiem, izglītības nodrošinātājs var arī piešķirt atļauju sākt pamatizglītības apguvi vienu gadu vēlāk.

Saskaņā ar Pamatizglītības likumu pašvaldība ieskaita bērnu skolā, nodrošinot, ka ceļš līdz skolai ir pēc iespējas drošs un īss. Vecāki var pieteikt savu bērnu skolā pēc izvēles, un šādā gadījumā tiek gaidīts, ka transportu līdz skolai organizēs viņi paši (parasti, ja attālums līdz skolai ir 5 km un lielāks, transportu organizē izglītības nodrošinātājs).

3.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Skolas gads sākas augusta vidū un beidzas nākamā kalendārā gada 22. nedēļā, un ilgst divus semestrus. Mācību gadā ir 190 darbdienu, mācībstundu skaits katram skolēnam ir ne mazāks par 19 stundām un nepārsniedz 30 stundas piecu dienu nedēļā atkarībā no klases un izvēles mācību priekšmetu skaita.

Klases komplektē tā, lai tajās būtu viena vecuma skolēni. Mazākās skolās var būt apvienotas dažādu vecuma grupu klases. Pirmos sešus gadus skolēnus parasti māca klases audzinātājs (*luokanopet-*

taja/klasslärare), kas māca visus mācību priekšmetus vai lielāko to daļu. Pamatizglītības pēdējās trijās klasēs dažādus mācību priekšmetus māca mācību priekšmetu skolotāji (*aineenopettajat/ämneslärare*).

Iepriekš teiktais neattiecas uz izglītību bērniem ar speciālām vajadzībām. Noteikumu, kas reglamentē mācību klašu lielumu šiem skolēniem, nav.

3.3. Izglītības saturs

Mācības vispārizglītojošajās pamatskolās nodrošina atbilstoši skolas programmām, kuras izstrādā vietējie izglītības nodrošinātāji un skolas, pamatojoties uz Somijas Nacionālā izglītības padomes (*Opetushallitus/Utbildningsstyrelsen*) izstrādātajām izglītības satura pamatnorādēm. Pašvaldībām un skolām ir ievērojamas pilnvaras lēmumu pieņemšanā par izglītības saturu, lai nodrošinātu izglītības atbilstību vietējām vajadzībām. Skolas programmā parasti ir minēti skolas vispārējie darbības mērķi un dažādu mācību priekšmetu mērķi un pamatsaturs. Izglītības satura norādēs iekļaujamie mācību priekšmeti ir noteikti Pamatizglītības likumā un Pamatizglītības dekrētā. Par mācībstundu sadalījumu lemj Valsts padome. 1.-6. klasē visiem skolēniem jāsaņem vienāda izglītība, tomēr skolas var akcentēt dažādus mācību priekšmetus, veidojot konkrētās skolas vajadzībām piemērotu stundu plānu. 7.-9. klasē izglītības saturā ir iekļauti gan vispārējie, gan izvēles mācību priekšmeti, kā arī praktiskā darba pieredze. Papildus mācību priekšmetiem izglītības saturs ietver arī tā dēvētās starppriekšmetu tēmas, kas jā māca dažādos mācību priekšmetos.

Valsts izglītības satura pamatnorādes apstiprināja 2004. gadā. Saskaņā ar izglītības satura norādēm pamatzglītībai jānodrošina iespēja daudzveidīgi pilnveidoties, mācīties un attīstīt veselīgu pašvērtējumu, apgūt zināšanas un prasmes, kas skolēniem vajadzīgas dzīvē, sagatavoties turpmākai izglītībai un iesaistīties demokrātiskas sabiedrības veidošanā. Pamatizglītībai ir arī jāatbalsta skolēna valodas un kultūras identitāte un dzimtās valodas attīstība. Viens no mērķiem ir arī raisīt interesi par mūžizglītību.

Valsts izglītības satura pamatnorādes ir formulētas, pamatojoties uz koncepciju, ka mācīšanās ir individuāls un kopīgs zināšanu un prasmju pilnveides process, kurā iesaistoties skolēns piedalās kultūras dzīvē. Mācīšanās ir izglītības mērķtiecīga apguve dažādos veidos – neatkarīgi, skolotāja pārraudzībā un mijiedarbībā ar skolotāju un vienaudžu grupu. Papildus jaunām zināšanām un prasmēm gan mācīšanās, gan darba paradumi jāapgūst tā, lai tos varētu izmantot kā mūžizglītības instrumentus.

Mācību priekšmeti vai to grupas pamatzglītībā ir iedalīti posmos, kas tiek mācīti vairāku mācību gadu garumā. Katrs posms ietver minimālo kopējo stundu skaitu katram mācību gadam, un to izsaka kā nedēļas stundu skaitu gadā. Katra pašvaldība vai skola var pati izlemt, kā sadalīt stundas pa mācību gadiem.

Stundu plāns pamatizglītībā

Klases	1. - 2.	3. - 5.	6. - 9.
Dzimtā valoda un literatūra	14	14	14
Matemātika	6	12	14
Klases	1. - 2.	3. - 6.	7. - 9.
A valoda ¹	---	8	8
B valoda ²	---	---	6
Klases	1. - 4.	5. - 6.	7. - 9.
Bioloģija un ģeogrāfija	9*	3	7
Fizika un ķīmija		2	7
Veselības mācība			3
Vēsture un pilsoniskā audzināšana	----	3	7
Klases	1. - 5.		6. - 9.
Reliģija/Ētika	6		5
Klases	1. - 4.		5. - 9.
Mūzika	4 -		3 -
Māksla	4 -		4 -
Darb mācība	4 -		7 -
Fiziskā izglītība	8 -		10 -
Klases	1. - 6.		7. - 9.
Mājas ekonomika	----		3
Skolēnu konsultēšana	----		2
Izvēles mācību priekšmeti	----		(13)
Klases	1. - 3.	4. - 6.	7. - 9.
Minimālais stundu skaits	19 19 23	23 24 24	30 30 30
Klases	1. - 2.	3. - 6.	7. - 9.
Izvēles valoda A	----	(6)	(6)

* 1. - 4. klasē bioloģija, ģeogrāfija, fizika un ķīmija, kā arī veselības mācība ir iekļauta mācību priekšmetā, ko sauc par vides un dabas mācību.

„---” norāda, ka mācību priekšmetu klasēs nemāca, ja vien izglītības saturā nav noteikts citādi.

„()” norāda, ka mācību priekšmetu māca kā izvēles mācību priekšmetu.

¹ Valoda, kuras apguve uzsāktā pamatizglītības pirmajā posmā

² Valoda, kuras apguve uzsāktā pamatizglītības otrajā posmā

3.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Saskaņā ar Pamatizglītības likumu skolēnu vērtēšanas mērķis ir virzīt un veicināt mācīšanos un attīstīt skolēnu pašvērtēšanas prasmes. Skolēnu progresu, darba spējas un uzvedību vērtē attiecībā pret izglītības satura mērķiem.

Valsts pamatnostādnes un principi attiecībā uz skolēnu vērtēšanu ir izklāstīti izglītības satura pamatnorādēs. Tajās skolēnu vērtēšana ir iedalīta mācību gaitā veiktajā vērtēšanā un nobeiguma vērtēšanā. Satura pamatnorādes ietver labu izglītības sasniegumu vērtēšanas kritērijus. Ir izstrādāti kritēriji, lai atvieglotu skolotāju darbu. Skolotājs var salīdzināt skolēna izglītības sasniegumus ar vidējo sasniegumu līmeni.

Skolēnu, kura izglītības sasniegumi ir bijuši pieņemami visos mācību priekšmetos, kuros veic vērtēšanu, pārceļ uz nākamo klasi, pretējā gadījumā viņš apgūst mācību gada vielu atkārtoti. Palikšana uz otru gadu notiek ļoti reti. Par pārceļšanu uz nākamo klasi un skolas pabeigšanas diploma izsniegšanu lemj skolas direktors sadarbībā ar skolotājiem.

Vispārizglītojošajās pamatskolās var organizēt īpaši pielāgotas mācības, piemēram, papildu nodarbības bērniem ar mācīšanās traucējumiem. Var būt arī klases bērniem ar speciālām vajadzībām. Pamatizglītību nodrošina arī tiem obligātās izglītības vecuma bērniem, kuri ir slimnīcās. Par mācību organizēšanu ir atbildīga pašvaldība, kurā ir slimnīca.

Skolēniem, kas atpaliek mācībās slimības, skolas neapmeklēšanas vai citu iemeslu dēļ vai kuriem ir īslaicīgas mācīšanās problēmas, ir tiesības uz nodarbībām iekavētās mācību vielas apguvei. Pašvaldības var nodrošināt papildu mācības 1100 stundu apmērā tiem skolēniem, kuri ir pabeiguši pamatzglītības programmu. Šo „10. klasi” skolēni var apgūt pēc izvēles, un to, vai šādu klasi organizēt, izlemj pašvaldības.

3.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Pamatizglītības 1. līdz 6. klasē skolēnu karjeras atbalsta pasākumi ir integrēti (atsevišķu mācībstundu karjeras atbalsta pasākumiem nav) un ir vērsti galvenokārt uz mācīšanās prasmēm un metodēm. 7. līdz 9. klasē karjeras atbalsta pasākumi izpaužas kā individuālas konsultācijas, mācības mazās grupās vai klasēs vai pārrunas par turpmākajām studijām un karjeras iespējām. Parasti notiek arī mācību vizītes uzņēmumos, vidējās izglītības un profesionālajās skolās.

3.6. Skolotāji

Pamatizglītībā ir četru veidu skolotāji, proti, klašu audzinātāji, mācību priekšmetu skolotāji, speciālās izglītības skolotāji un karjeras konsultanti. Viņiem piemērojamās kvalifikācijas prasības ir noteiktas tiesību aktos.

Klases audzinātājs māca lielāko daļu mācību priekšmetu no 1. līdz 6. klasei. Klases audzinātājiem jābūt maģistra grādam izglītībā (300 *ECTS* kredītpunktu). Augstākā izglītība ietver sākotnējo pedagoģisko izglītību vairākos mācību priekšmetos, specializāciju vienā vai divos mācību priekšmetos, studijas papildu mācību priekšmetā un pedagoģiskās prakses periodu. Klases audzinātāju izglītību organizē universitātes.

Mācību priekšmetu skolotāji ir mācību priekšmetu speciālisti, kas māca vienu vai vairākus mācību priekšmetus galvenokārt no 7. līdz 9. klasei. Dažās skolās mācību priekšmetu skolotājus nodarbina arī no 1. līdz 6. klasei. Mācību priekšmetu skolotājiem jābūt universitātes maģistra grādam (300 *ECTS* kredītpunktu) atbilstošajos mācību priekšmetos). Mācību priekšmeta skolotāja augstākā izglītība ietver studijas pedagoģijā, kā arī pedagoģiskās prakses periodus.

Speciālās izglītības skolotāji bērnus, kuriem ir runas, lasīšanas vai rakstīšanas traucējumi vai citas problēmas, māca vispārizglītojošajās skolās, speciālās vispārizglītojošo skolu klasēs vai speciālās izglītības skolās, kas paredzētas skolēniem ar smagu invaliditāti. Speciālās izglītības skolotājiem jābūt speciālās izglītības skolotāja kvalifikācijai (300 *ECTS* kredītpunktu) vai klases audzinātāja vai mācību priekšmeta skolotāja kvalifikācijai, kas papildināta ar speciālās izglītības pedagoģijas kursu (60 *ECTS* kredītpunktu). Šādu izglītību nodrošina universitātes.

Karjeras konsultanti konsultē par turpmākās izglītības un profesijas izvēli. Karjeras konsultantiem jābūt vai nu maģistra grādam pedagoģijā, tajā skaitā studijas karjeras konsultācijā (60 *ECTS* kredītpunktu), vai maģistra grādam un jāpabeidz studijas karjeras konsultācijā (60 *ECTS* kredītpunktu). Šādu izglītību nodrošina universitātes.

Somijā nav atsevišķas akreditācijas sistēmas (sk. arī 2.5.).

Pamatizglītības skolotājiem profesionālā pilnveide ir obligāta. Dienu skaitu apstiprina kolektīvajā līgumā par algām. Tiek uzskatīts, ka par pedagoģiskā personāla pilnveidi ir atbildīgi izglītības nodrošinātāji un paši skolotāji. Profesionālo pilnveidi organizē dažādas iestādes un organizācijas (sk. arī 2.5.).

4. VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA

Vidējā izglītība Somijā ir iedalīta vispārējā un profesionālajā vidējā izglītībā. Vispārējo izglītību nodrošina vispārizglītojošās skolas (*lukio/gymnasium*), profesionālo – profesionālās izglītības iestādes (*ammattilinen oppilaitos/yrkesläroanstalt*). Abu veidu vidējā izglītība aptver trīs gadu programmas, kuru pabeigšana ļauj pieteikties augstākās izglītības studijām.

Viens no Somijas izglītības politikas pamatprincipiem ir nodrošināt visai vecuma grupai pēcobligātās izglītības pieejamību, un vidējās izglītības pabeigšana tiek uzskatīta par minimālo prasību, lai varētu pilnvērtīgi iekļauties darba dzīvē un mūžizglītībā. Vidējā izglītība pakāpeniski kļūst par diezgan decentralizētu sistēmu.

Kopš 1999. gada vispārējo un profesionālo vidējo izglītību reglamentē atsevišķi likumi. Šo likumu mērķis ir koordinēt izglītības sasniegumus un studentu un vietējo izglītības nodrošinātāju tiesības un pienākumus.

Vispārējās vidējās izglītības programma ilgst trīs gadus. Pedagoģiskais process nav piesaistīts konkrētiem mācību gadiem. Vispārējās vidējās izglītības apguves beigās skolēniem ir jākārt valsts matrikulācijas eksāmens (*ylioppilastutkinto/studentexamen*).

Profesionālās vidējās izglītības un apmācību ilgums ir trīs gadi. Pēc visu individuālajā mācību plānā iekļauto kursu pabeigšanas skolēniem izsniedz kvalifikācijas apliecību. Skolēnam, kas pārtrauc mācības, nepabeidzot profesionālās kvalifikācijas procesu, izsniedz apliecību par mācību pārtraukšanu, šajā apliecībā ir iekļauta informācija par pabeigtajiem kursiem un iegūtajām atzīmēm. Visas profesionālās vidējās izglītības skolas ir kopmācības skolas. Visās programmās ir iekļautas ne mazāk kā pusgadu ilgas apmācības darbavietā.

Skolēni piesakās vidējās izglītības ieguvei, izmantojot valsts vienoto pieteikšanās sistēmu. Galvenie atlases kritēriji ir veiksmīgi apgūta iepriekšējā izglītība, darba pieredze (piesakoties profesionālās izglītības programmā) un citi līdzīgi faktori. Reflektantiem bieži vien organizē iestājek sāmenus vai piemērotības testus.

4.1. Vispārējā vidējā izglītība

Vispārizglītojošās skolas (*lukio/gymnasium*) nodrošina vispārējo izglītību skolēniem vecumā no 16 līdz 19 gadiem. Šīs programmas saturiski turpina pamatzglītībā apgūto un nodrošina skolēnus ar zināšanām un iemaņām studiju uzsākšanai universitātē vai politehniskajā augstskolā, vai tādu profesionālo izglītības un apmācību uzsākšanai, kuru apguvei nepieciešama pabeigta vidējā izglītība.

Vispārējās vidējās izglītības mērķis ir nodrošināt skolēniem iespējas pārvarēt izaicinājumus, ko izvirza sabiedrība un dzīves vide, un attīstīt spēju vērtēt dzīves situācijas no dažādiem viedokļiem. Skolēni jāizglīto tā, lai viņi izaugtu par atbildīgiem un apzinīgiem sabiedrības locekļiem un darba veicējiem. Vidējai izglītībai ir jāveicina skolēnu pašizpratne un pāreja uz pieaugušo dzīvi, kā arī interese par mūžizglītību un nepārtrauktu pašattīstību. Vidējās izglītības saturam ir jānodrošina pietiekamas iespējas turpināt izglītību citā veidā vai pakāpē.

Mācību ietvaros skolēnus iepazīstina ar nodarbinātības jēdzienu un uzņēmējdarbības dzīvi. Saikne ar darba dzīvi ir iekļauta skolēnu karjeras konsultācijās un dažreiz īpašos projektos par tēmām, kas ietver sadarbību ar uzņēmumiem.

Vispārējās vidējās izglītības nodrošinātājiem ir jāsadarbojas ar citiem pašvaldības teritorijā esošajiem izglītības nodrošinātājiem. Skolēniem, kas vēlas iestāties vidusskolā, ir jābūt ar apgūtu pamatzglītības programmu vai citādi jābūt atzītiem par tādiem, kam ir vajadzīgās spējas, lai veiksmīgi apgūtu vispārējo vidējo izglītību.

Vidusskolās skolēnu atlasī galvenokārt veic, pamatojoties uz sekmēm pamatzglītībā. Mācībvaloda

izglītības iestādē, kas nodrošina vispārējo vidējo izglītību, ir somu vai zviedru valoda. Citas iespējamās mācībvalodas izglītības iestādē ir sāmu, čigānu vai zīmju valoda. Ir arī iespējams atsevišķās mācību grupās vai izglītības iestādēs nodrošināt mācības galvenokārt vai tikai tādā valodā, kas nav kāda no iepriekš minētajām (mācības svešvalodā).

Vidusskolas uzturētājinstitūcija ir jāapstiprina Izglītības ministrijai (*Opetusministeriö/-Undervisningsministeriet*). Šī institūcija var būt pašvaldība, pašvaldību apvienība, valsts institūcija vai privāta iestāde. Lielāko daļu skolu uztur pašvaldības.

Vispārējo vidējo izglītību skolēniem galvenokārt nodrošina bez maksas; ar Izglītības ministrijas atļauju var iekasēt nelielu mācību maksu konkrētam mērķim. Skolēniem tiek piedāvāta bezmaksas ēdināšana katru dienu; mācību grāmatas ir jāgādā pašiem.

Visas vidējās izglītības skolas ir kopmācības skolas.

4.1.1. Uzņemšana vidusskolās

Prasība uzņemšanai vispārizglītojošajās skolās ir pabeigta obligātā pamatzglītība vai atbilstoša ārvalstīs iegūta izglītība. Kritērijus un noteikumus skolēnu atlasei nosaka Izglītības ministrija. Skolēnu atlasī veic, ņemot vērā atzīmes, kas saņemtas pamatzglītības noslēguma pārbaudījumos. Izglītības nodrošinātāji lem par skolēnu atlasī un iespējamiem iestājpārbaudījumiem.

Skolēnu atlases procedūru īsteno, izmantojot valsts vienoto pieteikšanās sistēmu, kas darbojas līdzīgā veidā gan vispārējā, gan profesionālajā izglītībā.

4.1.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Kopš 1982. gada mācības vidusskolās organizē mācību priekšmetu kursu formā. Katrā mācību priekšmeta kursā ir 38 mācībstundas, katra ilgst 45 minūtes (praksē mācībstundu ilgums atšķiras, tomēr kopējais nodarbību ilgums ir 38 x 45 minūtes). Parasti mācību gads ir iedalīts piecos vai sešos mācību posmos.

To, kādi mācību priekšmetu kursi tiek piedāvāti katrā mācību posmā, izlemj konkrētā skola. Mācības jāplāno tā, lai skolēnam būtu iespējams izvēlēties sev piemērotus mācību priekšmetu kursus un pabeigt mācības vidusskolā trīs gados.

Tiesību akti neparedz īpašus noteikumus par darba dienu skaitu, mācību gada vai skolas brīvdienu ilgumu.

Termins „vispārizglītojoša pieaugušo vidusskola” (*aikuiskukio/vuxengymnasium*) attiecas uz institūcijām, kas nodrošina pamatzglītību un vispārējo vidējo izglītību pieaugušajiem. Vidusskolas, kas nodrošina izglītību jauniešiem, darbojas dienā, savukārt mācības pieaugušo vidusskolās pārsvarā notiek vakaros, jo sākotnēji tās bija paredzētas pieaugušajiem, kas strādā.

Skolas var brīvi izvēlēties mācību grāmatas un mācību materiālus.

Vispārizglītojošās tālmācības vidusskolas nodrošina iespēju apgūt izglītību patstāvīgi. Šādā programmā ir iespējams pilnībā apgūt vispārējās vidējās izglītības programmu vai apgūt atsevišķus mācību priekšmetu kursus neatkarīgi no dzīvesvietas. Valstī kopumā darbojas 85 tālmācības vidusskolas, kas apvienotas 10 reģionālos sadarbības tīklos. Dažas iestādes nodrošina profesionālo vidējo izglītību un apmācības. Somijas Nacionālā izglītības padome uztur nacionālo interneta portālu, kurā piedāvā mācību materiālus šādām skolām. Izglītības ieguvēji var reģistrēties kādā no projektā iesaistītajām izglītības iestādēm un tajā reģistrēt arī apgūtos mācību priekšmetu kursus un kārtot pārbaudījumus.

4.1.3. Vispārējās izglītības saturs

Vispārējās vidējās izglītības programma ietver tādu mācību priekšmetus kā dzimtā valoda un literatūra, otrā valsts valoda un svešvalodas, matemātika un dabaszinātnes, humanitārie priekšmeti un sociālās zinības, reliģija vai ētika, fiziskā un veselības mācība, kā arī māksla un praktiskie mācību priekšmeti. Programma var ietvert arī profesionālo komponenti, ko apgūst kā daļu no pamatprogrammas vai brīvprātīgi, izvēles mācību priekšmetus un citus mācību priekšmetus saskaņā ar vispārējās vidējās izglītības satura norādēm. Skolēniem jābūt pieejamām konsultācijām par turpmākās izglītības programmas vai profesijas izvēli.

Valdība lemj par laika sadalījumu dažādu mācību priekšmetu un mācību priekšmetu grupu mācīšanai un skolēnu konsultēšanai (audzināšanas stundām).

Somijas Nacionālā izglītības padome lemj par dažādu mācību priekšmetu, to grupu un tematisko mācību priekšmetu moduļu mērķiem un saturu, kā arī par karjeras izvēles konsultāciju mērķiem un saturu (valsts izglītības satura pamatnorādes).

Jaunākās valsts izglītības satura pamatnorādes vispārizglītojošajām skolām Somijas Nacionālā izglītības padome pieņēma 2003. gadā. Skolu programmām jābūt izstrādātām, ņemot vērā skolas darbības vidi, vietējo kultūru un vērtības, kā arī īpašos resursus. Vietēju „nokrāsu” izglītības saturam piešķir vietējā vai reģionālā vide, valodas nosacījumi, vēsture un skolas apkārtnē esošā ekonomiskā un kultūras dzīve. Mācību pamatīgumu un autentiskumu vairo praktiska sadarbība ar dažādu jomu ekspertiem.

Saskaņā ar valdības lēmumu „Par mācību laika sadalījumu vispārizglītojošajām skolās” (2002. gads) vispārējās vidējās izglītības programmu veido obligātie, specializētie un lietišķie mācību priekšmetu kursi.

Katram skolēnam ir jāapgūst obligātie mācību priekšmetu kursi un noteikts skaits specializētu mācību priekšmetu kursu, kas papildina obligāto priekšmetu kursu saturu un kuri skolām ir jānodrošina pietiekamā skaitā, lai skolēni varētu izvēlēties sev atbilstošākos. Lietišķo mācību priekšmetu kursi ir integrēti kursi ar dažādu mācību priekšmetu elementiem, metodoloģiski vai citi īpaši skolas vai citu izglītības iestāžu piedāvāti mācību priekšmetu kursi. Skolas uzturētājs lemj par lietišķo mācību priekšmetu kursu iekļaušanu skolas programmā, un skolēni tos var apgūt izvēles kārtā.

Mācību laika sadalījums vispārizglītojošajām skolai ir norādīts zemāk ievietotajā tabulā. Vienā a kursā vidēji ir 38 mācībstundas. Lai aprēķinātu katram mācību priekšmetam paredzēto mācībstundu skaitu, mācību laika sadalījuma tabulā norādītais mācību priekšmetu kursu skaits ir jāreizina ar 38. Vispārējā vidējā izglītībā jauniešiem, kas notiek kontakta nodarbību veidā, mācībstundai jābūt vismaz 45 minūtes ilgai.

Mācību priekšmetu kursu plāns vidējā izglītībā

Mācību priekšmets vai mācību priekšmetu grupa	Obligātā programma	Padziļinātie kursi (skolas piedāvātais minimums)
Somu/zviedru valoda	6	3 -
Valoda, kuras mācīšanu sāk vispārējās izglītības skolas 1.-6. klasē (A valoda)	6	2 -
Valoda, kuras mācīšanu sāk vispārējās izglītības skolas 7.-9. klasē (B valoda)	5	2 -
Citas valodas		16 -
Matemātikas pamatprogramma	6	2 -
Matemātikas padziļinātā programma	10	3 -
Bioloģija	2	3 -
Ģeogrāfija	2	2 -
Fizika	1	7 -
Ķīmija	1	4 -
Reliģija vai ētika	3	2 -
Filozofija	1	3 -
Psiholoģija	1	4 -
Vēsture	4	2 -
Sociālās zinības	2	2 -
Fiziskā izglītība	2	3 -
Mūzika	1 - 2	3 -
Vizuālā māksla	1 - 2	3 -
Veselības mācība	1	2 -
Izglītības un profesijas izvēles konsultācijas	1	1 -
Obligāto mācību priekšmetu kursi	47 - 51	
Minimālais kopējais specializēto mācību priekšmetu kursu mācībstundu skaits	10	
Lietišķo mācību priekšmetu kursi (lai iegūtu kopējo minimālo mācībstundu skaitu)		
Minimālais kopējais mācību priekšmetu kursu mācībstundu skaits	75	

Skolotāji var brīvi izvēlēties mācību metodes izglītības satura norādēs noteikto mērķu sasniegšanai.

Valsts izglītības satura pamatnorādēs ir arī starppriekšmetu tēmas, ko iekļauj visu mācību priekšmetu apgūvē, kā arī vidusskolas vispārējās aktivitātēs. Šīs tēmas ir aktīva pilsonība un uzņēmējdarbība, drošība un labklājība, ilgtspējīga attīstība, kultūras identitāte un zināšanas par citām kultūrām, tehnoloģija un sabiedrība, un komunikāciju un plašsaziņas līdzekļu lietošanas kompetence. Starppriekšmetu tēmas regulāri atjauno, un papildinājumi ir iekļauti skolu programmās.

4.1.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Saskaņā ar Vidusskolu dekrētu vecākiem/aizbildņiem ir nodrošināta regulāra informācija par skolēnu sekmēm un mācību progresu. Detalizēti norādījumi par šīs informācijas sniegšanu ir noteikti izglītības satura norādēs.

Skolēnu vērtēšanu veic, pamatojoties uz izglītības satura norādēs noteiktajiem mērķiem. Katra mācību priekšmeta kursa apguvi vērtē pēc tā pabeigšanas. Vērtēšanas mērķis ir sniegt skolēniem atgrieze-

nisko saiti par to, ciktāl viņi ir sasnieguši kursa mērķus un kāds ir mācību progress konkrētajā mācību priekšmetā.

Saskaņā ar Vispārizglītojošo vidusskolu dekrētu skolēna zināšanas un prasmes katrā mācību priekšmetā vai to grupā vērtē skolēna skolotājs vai – ja ir vairāki skolotāji – attiecīgie skolotāji kopīgi. Par galīgo vērtējumu lemj direktors kopīgi ar skolēna skolotājiem.

Vērtēšanā ar atzīmi izmantotā atzīmju skala ir no 4 līdz 10. Atzīme 5 nozīmē „nokārtots”, 6 – „viduvēji”, 7 – „apmierinoši”, 8 – „labi”, 9 – „ļoti labi” un 10 – „izcilas zināšanas un prasmes”. Atzīme 4 ir rezervēta gadījumiem, kad mācību priekšmets netiek nokārtots. Dažos mācību priekšmetuursos vērtējums ir vai nu „nokārtots”, vai „nav nokārtots”.

Ja skolēns saņem nesekmīgu atzīmi kādā mācību priekšmeta kursā vai nav šo kursu sekmīgi pabeidzis cita iemesla dēļ, viņam jābūt iespējai kārtot eksāmenu atkārtoti.

Kad skolēns ir pabeidzis vajadzīgo mācību priekšmetu kursu skaitu, viņam izsniedz skolas pabeigšanas diplomu. Vispārējās vidējās izglītības beigās skolēni kāro valsts noslēguma eksāmenu (*ylloppilastutkinto/studentexamen*), kura sekmīgas nokārtošanas gadījumā izsniedz atsevišķu apliecību – noslēguma eksāmena apliecību (*ylloppilastutkintotodistus/studentexamensbetyg*). Noslēguma eksāmena kārtošana var notikt pavasarī un rudenī, un skolēns var to kārtot vai nu pa daļām (ne vairāk kā trīs secīgos eksaminācijas posmos), vai visu eksāmenu vienā eksaminācijas reizē.

Eksāmenu veido ne mazāk kā četri pārbaudījumi, un viens no tiem – pārbaudījums pretendenta dzimtajā valodā – ir obligāts visiem absolventiem. Absolvents izvēlas trīs pārējos obligātos pārbaudījumus no četrām iespējām: otrajā valsts valodā, svešvalodā, matemātikā vai kādā no vispārizglītojošajiem priekšmetiem (eksaktajās un humanitārajās zinātnēs). Eksāmenā absolvents var papildus kārtot vienu vai vairākus izvēles pārbaudījumus.

Noslēguma eksāmenā izmanto atsevišķu vērtēšanas sistēmu. Eksāmenu darbus sākotnēji pārbauda un vērtē skolas attiecīgā mācību priekšmeta skolotājs, pēc tam – Nacionālā noslēguma eksāmenu padome (*Ylloppilastutkintolautakunta/Studentexamensnämnden*). Eksāmenos piešķirtie latīniskie novērtējumi un atbilstošie punkti ir šādi: *laudatur* (izcili, 7), *eximia cum laude approbatur* (nokārtots ar ievērojamu uzslavu, 6), *magna cum laude approbatur* (nokārtots ar lielu uzslavu, 5), *cum laude approbatur* (nokārtots ar uzslavu, 4), *lubenter approbatur* (viegli nokārtots, 3), *approbatur* (nokārtots, 2) un *improbatur* (nav nokārtots, 0).

4.1.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Izglītības izvēles konsultācijas nodrošina gan grupās, gan individuāli. Izglītības satura nepiesaistīšana atsevišķiem mācību gadiem, plašais iespēju klāsts un modernizētās mācīšanas metodes liek nodrošināt efektīvas izglītības izvēles konsultācijas. Noslodzes normu ietvaros vispārizglītojošajām vidusskolām jānodrošina skolēniem iespēja izvēlēties vismaz vienu padziļināto mācību priekšmeta kursu papildus kādam obligātajam mācību priekšmeta kursam. Izglītības un profesijas izvēles konsultāciju mērķis ir palīdzēt skolēniem veidot personīgos mācību plānus, sniegt viņiem atbalstu dažādos mācību posmos un attīstīt spējas plānot un veikt turpmākās izglītības un nākamās profesijas izvēli.

4.1.6. Skolotāji

Vispārējās vidējās izglītības skolotāji ir mācību priekšmetu speciālisti, kuru kvalifikācija ir līdzīga pamatzglītības mācību priekšmetu skolotāju kvalifikācijai. Karjeras konsultantiem vispārējā vidējā izglītībā ir līdzīga kvalifikācija kā karjeras konsultantiem pamatzglītībā (sk. 3.6.).

Somijā nav atsevišķas skolotāju akreditācijas sistēmas (sk. arī 2.5.).

Pedagoģiskā profesionālā pilnveide ir obligāta. Dienu skaits ir noteikts vai nu kolektīvajā līgumā par algām, vai vietēja līmeņa līgumos. Profesionālo pilnveidi var organizēt dažādu veidu iestādes (sk. 2.5.).

4.2. Profesionālā vidējā izglītība

Saskaņā ar likumu, kas reglamentē profesionālo izglītību un apmācības, profesionālās izglītības iestādes netiek iedalītas atbilstoši izglītības jomai, ko tās nodrošina. Lielākā daļa profesionālās izglītības iestāžu nodrošina mācības vairākās dažādās profesionālās izglītības jomās. Atbildība par profesionālās izglītības un apmācību nodrošināšanu ir gandrīz pilnībā novirzīta no valsts uz pašvaldībām un pašvaldību apvienībām.

Profesionālās vidējās izglītības un apmācību mērķis ir sniegt skolēniem zināšanas un prasmes, kas vajadzīgas profesionālo prasmju apguvei, un sniegt iespējas atrast darbu vai kļūt par pašnodarbinātajiem. Papildu mērķi ir veicināt skolēnu veidošanos par līdzsvarotām personībām un sabiedrības locekļiem, nodrošināt skolēniem zināšanas un prasmes, kas vajadzīgas turpmākai izglītībai, personīgajām interesēm un daudzveidīgai personības attīstībai, kā arī veicināt mūžizglītību.

Papildus izglītībai un arī apmācībām, ko nodrošina profesionālās izglītības iestādes, sākotnējo profesionālo kvalifikāciju var iegūt mācekļībā vai izmantojot uz kompetencēm balstītu kvalifikāciju sistēmu (sk. arī 7.4.).

Izglītības iestādes, kas nodrošina profesionālo vidējo izglītību (un arī apmācības), pieder pašvaldībām, pašvaldību apvienībām vai privātām organizācijām un fondiem. Nedaudz vairāk kā viena piektā daļa profesionālās izglītības iestāžu ir privātas.

Profesionālā izglītība un arī apmācības ir iedalītas sektoros, kas savukārt ir iedalīti izglītības jomās un pēc tam attiecīgi kvalifikācijās un mācību programmās. Profesionālās izglītības un apmācību sektori ir šādi: humanitārās zinātnes un pedagoģija, dabas resursi un vide, dabaszinātnes, tehnoloģijas un transports, sociālās zinātnes, uzņēmējdarbība un administrācija, tūrisms, ēdināšana un mājas ekonomika, sociālie un veselības aprūpes pakalpojumi, fiziskā izglītība un kultūra. Noteiktas pieaugušo izglītības iestādes Somijā nodrošina brīvā laika aktivitāšu, fiziskās izglītības, noteiktu deju un mūzikas specialitātes.

Profesionālās vidējās izglītības un apmācību audzēkņi galvenokārt ir vecumā no 16 līdz 25 gadiem. Profesionālā kvalifikācija, kas iegūta trīs gados, ļauj turpināt mācības gan politehniskajās augstskolās, gan universitātēs.

Profesionālo vidējo izglītību un apmācības audzēkņiem galvenokārt nodrošina bez maksas, tomēr ar Izglītības ministrijas atļauju var iekasēt nelielu maksu konkrētam mērķim (piemēram, personīgajam aprīkojumam). Audzēkņiem piedāvā bezmaksas ēdināšanu katru dienu, bet mācību grāmatas jāgādā pašiem.

Visas profesionālās vidusskolas ir kopmācības skolas. Skolu lielums ir dažāds – lielākajās ir vairāk nekā 4000 audzēkņu. Profesionālās izglītības iestādes var izveidot vietējus vai reģionālus sadarbības tīklus, kuros apmācības organizē sadarbībā vietējās profesionālās izglītības iestādes un vispārizglītojošās vidusskolas. Tādējādi skolēniem ir vairāk iespēju iekļaut savos mācību plānos nodarbtības, ko piedāvā dažādas izglītības iestādes.

4.2.1. Uzņemšana profesionālās izglītības skolās

Vispārējs noteikums uzņemšanai profesionālās vidējās izglītības un apmācību iestādēs ir pabeigta obligātā vispārējā pamatzglītība vai atbilstoša izglītība ārvalstīs. Tomēr, ņemot vērā īpašus iemeslus, var uzņemt arī personas, kas ir vismaz 17 gadus vecas un nav pabeigušas obligāto izglītību (tas gan notiek ļoti reti).

Attiecībā uz visiem profesionālās izglītības veidiem piemēro prasību, ka audzēkņa veselības stāvoklis nedrīkst būt šķērslis, lai apgūtu attiecīgo izglītību. Kritērijus un noteikumus audzēkņu atlases veikšanai nosaka Izglītības ministrija, bet izglītības nodrošinātāji lemj par atlasītiem un iespējamiem uzņemšanas pārbaudījumiem. Pieteikšanās profesionālajai izglītībai pārsvarā notiek, izmantojot valsts vienoto pieteikšanās sistēmu (sk. 4.1.1.). Galvenie atlases kritēriji uzņemšanai profesionālās izglītības

programmā ir veiksmīga iepriekšējās izglītības pabeigšana, darba pieredze un citi līdzīgi faktori. Pretendentiem bieži vien tiek organizēti dažādi uzņemšanas pārbaudījumi un zināšanu pārbaudes testi.

4.2.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Tiesību aktos nav īpašu noteikumu attiecībā uz profesionālās izglītības iestāžu darba laiku, mācību gada ilgumu un brīvdienām. Mācību sākuma un beigu datumus un brīvdienas nosaka izglītības nodrošinātājs.

Mācības organizē periodos, un katram periodam ir atšķirīgs dienas un nedēļas grafiks.

Izglītības nodrošinātājs lemj par mācību aprīkojuma nodrošināšanu, un audzēkņi apgūst obligāto programmu galvenokārt grupās (iespējamas ir arī individuālas mācības, jo īpaši fakultatīvo mācību gadījumā).

4.2.3. Profesionālās izglītības saturs

Profesionālās izglītības programmu sistēmas pamatā ir valsts izglītības satura pamatnorādes, izglītības nodrošinātāja piedāvātās programmas un personīgie mācību plāni. Somijas Nacionālā Izglītības padome apstiprina profesionālās izglītības satura pamatnorādes un prasības katras kvalifikācijas ieguvei, pamatojoties uz noteiktu kompetenci.

Profesionālās izglītības programmas izstrādā sadarbībā ar dažādu jomu darba devējiem un speciālistiem, uzņēmējdarbības pārstāvjiem un ekspertiem, kā arī skolotājiem un audzēkņiem. Izglītības satura pamatnorādēs ir definētas pamatkompetences un profesionālās prasmes, kas vajadzīgas darba tirgū attiecīgajā kvalifikācijas sektorā.

Valsts izglītības satura pamatnorādes ir izglītības iestādēm saistoša tiesību norma. Šo norāžu mērķis ir atspoguļot izglītības politikas mērķus, noteikt prasības valstiski vienotas profesionālās kompetences un spēju attīstībai, mācot audzēkņus mācīties un kļūt par labiem pilsoņiem. Valsts izglītības satura pamatnorādēm jākalpo arī par pamatu izglītības sasniegumu vērtēšanā valstiskā mērogā.

Valsts profesionālās izglītības satura pamatnorādes un prasības kvalifikāciju ieguvei, pamatojoties uz noteiktām kompetencēm, ir kopīgas gan jauniešu, gan pieaugušo profesionālajai izglītībai un apmācībām.

Somijas Nacionālā Izglītības padome lemj par profesionālās izglītības programmu mērķiem un saturu. Valsts izglītības satura pamatnorādēs ir noteikti izglītības sasniegumu vērtēšanas kritēriji, lai demonstrētu vienotu profesionālo kompetenci un veidotu pamatu audzēkņu vērtēšanai, kā arī profesionālo prasmju pārbaūžu plānošanai.

Katru profesionālās izglītības programmu izstrādā tā, lai pēc tās iegūstamā profesionālā kvalifikācija nodrošinātu plašas profesionālās pamatprasmes dažādu uzdevumu izpildē attiecīgajā profesionālajā jomā un nodrošinātu specializācijai atbilstošu kompetenci un profesionālās prasmes, kas vajadzīgas darba dzīvē konkrētajā kvalifikācijas sektorā. Profesionālās prasmes tiek definētas kā funkcionālie moduļi darba dzīvē.

Izglītības nodrošinātāji izstrādā profesionālās izglītības programmas, pamatojoties uz valsts profesionālās izglītības satura pamatnorādēm. Detalizētas norādes un metodes valsts izglītības satura pamatnorādēs netiek raksturotas. Tās tiek definētas katras izglītības iestādes īstenotajās, kā arī izglītības nodrošinātāja sagatavotajās programmās, pamatojoties uz atbilstošajām satura pamatnorādēm. Izglītības iestādes pašas lemj, kā organizēt mācības, un tās var ņemt vērā vietējās un mainīgās vajadzības darba dzīvē un sabiedrībā. Izglītības nodrošinātāja mērķis ir koordinēt konkrētajā izglītības iestādē piedāvāto izglītību un apmācības saistībā ar citām vietējām izglītības iestādēm, lai audzēkņi varētu mācību plānā iekļaut arī moduļus no citām jomām un vispārējās vidējās izglītības.

Audzēkņiem ir nodrošināts individuāls mācību plāns, kurā noteikts, ko, kad, kā un kādā kārtībā viņi

mācās. Pēdējos gados profesionālo programmu mērķis ir radīt iespējas individuāli pilnveidoties.

Kopš 2001. gada 1. augusta visas programmas, kas nodrošina profesionālās vidējās izglītības kvalifikāciju, ilgst trīs gadus un ietver 120 kredītpunktu. Vienā mācību gadā var iegūt 40 kredītpunktu, savukārt viens kredītpunkts ir līdzvērtīgs 40 darba stundām.

Izglītības programmas, pēc kuru pabeigšanas var iegūt profesionālo kvalifikāciju, ietver:

- profesionālās mācības, tostarp apmācības darbavietā kā papildinājumu mācībām (90 kredītpunktu);
- pamata mācību priekšmetus (20 kredītpunktu);
- izvēles mācību priekšmetus (10 kredītpunktu).

Šīs programmas ietver konsultācijas (minimums 1,5 kredītpunkti) un nobeiguma projektu (minimums 2 kredītpunkti). Visas trīs gadus ilgās profesionālās izglītības programmas ietver apmācību periodu darbavietā (vismaz 20 kredītpunktu) un apmācības semināros, ko vada profesionālās izglītības iestādes.

Nobeiguma projekts jāveido tā, lai tas atbilstu darba dzīves vajadzībām, nodrošinātu iespēju piedalīties darba dzīvē un atvieglotu iesaistīšanos darba tirgū.

Audzēkņi var brīvi izvēlēties izvēles mācību priekšmetus no tiem, kurus piedāvā vai nu viņu pašu izglītības iestāde, vai jebkura cita vidējās izglītības iestāde, un iekļaut tos savā programmā atbilstoši savām interesēm vai profesionālajai ievirzei. Izvēles mācību daļa var ietvert arī atbilstošu darba pieredzi.

Par pamatsatura mācību priekšmetiem, kas ir kopīgi visām jomām, piešķir 20 kredītpunktus (21 kredītpunktu piešķir, ja mācības notiek zviedru valodā). Pamatsatura mācību priekšmeti nodrošina 16 kredītpunktu ieguvu par obligāto daļu un 4 kredītpunktus – par izvēles daļu.

Dzimtā valoda (piemēram, somu, zviedru, sāmu)	4 kredītpunkti
Otrā valsts valoda (somu, zviedru)	1 kredītpunkts
Svešvaloda	2 kredītpunkti
Matemātika	3 kredītpunkti
Sociālie, uzņēmējdarbības un darba tirgus mācību priekšmeti	1 kredītpunkts
Fizika un ķīmija	2 kredītpunkti
Fiziskā izglītība	1 kredītpunkts
Veselības mācība	1 kredītpunkts
Māksla un kultūra	1 kredītpunkts

Dažādos profesionālās izglītības un apmācību sākotnējo apmācību posmos audzēkņi pierāda iegūtās prasmes testos, ko organizē vai nu kā praktiskas darba situācijas, vai kā praktiskus uzdevumus. Tādējādi tiek vērtēts, cik tāl audzēknis ir apguvis darba tirgum nepieciešamās kompetences.

Minēto testu mērķi un vērtēšanas kritēriji ir noteikti izglītības satura pamatnorādēs, ko izdod Somijas Nacionālā izglītības padome. Testi tiek izstrādāti un īstenoti sadarbībā ar uzņēmējdarbības un rūpniecības, kā arī citu nozaru darba devējiem. Profesionālās izglītības un apmācību nodrošinātāji apstiprina iestādes, kuras plānos un noteiks testus un arī eksaminētājus.

Ja mācībvaloda ir zviedru valoda, par obligātajiem mācību priekšmetiem piešķir 17 kredītpunktu, par izvēles priekšmetiem – trīs kredītpunktus, savukārt par mācību priekšmetiem otrajā valsts valodā (somu) piešķir divus kredītpunktus.

Izvēles mācību priekšmeti ir padziļināta rakstura mācības obligātajos mācību priekšmetos, vai arī tos var izvēlēties no šādiem mācību priekšmetiem: vides mācības, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, ētikas, citas kultūras, psiholoģijas un uzņēmējdarbības.

Mācību metodes netiek reglamentētas. Skolotāji paši var izvēlēties metodes izglītības satura norādēs noteiktos mērķu sasniegšanai. Pašlaik lielākā uzmanība veltīta darba metodēm, kas ir vērstas

uz audzēkni un attīsta viņu iniciatīvu un uzņēmību, atbildības izjūtu un izpratni par to, cik svarīga ir „mācīšanās mācīties”. Galvenie faktori ir elastīga mācību norise, plašs darba metožu klāsts un tāds izglītības saturs, kas nav piesaistīts noteiktiem mācību gadiem, teorijas un prakses integrēšana, kā arī sadarbība un mijiedarbība starp iestādēm mācību plānošanā un īstenošanā. Lai integrētu pedagoģisko darbu lielākos moduļos, ir iespējams izmantot tādas pedagoģiskā darba metodes kā vairāku skolotāju darbs klasē un projektu darbs, tā sasniedzot vairāku mācību moduļu mērķus.

4.2.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Somijas Nacionālā izglītības padome izdod arī noteikumus par audzēkņu vērtēšanu un iegūto izglītību apliecinošiem dokumentiem.

Audzēkņu zināšanas un prasmes un viņu progresu vērtē, ievērojot regulārus intervālus gan mācību laikā, gan pēc tām. Kvalificējošo zināšanu līmeni vērtē atbilstoši šādai skalai: izcili (5), labi (4 – 3) un apmierinoši (2 – 1). Ar audzēkņa piekrišanu izvēles mācību priekšmetos viņam var piešķirt vērtējumu „nokārtots”, nenorādot atzīmi. Vērtēšanu veic skolotāji, attiecībā uz apmācību periodiem darbavietā – par apmācībām atbildīgais skolotājs kopīgi ar darba devēja iecelto apmācību instruktoru. Vērtējumam jābūt informējošam un motivējošam un jāattīstīta audzēkņa pašvērtēšanas spējas.

Kopš 2006. gada profesionālās izglītības programmās ir iekļauta arī profesionālo prasmju pierādīšana (sk. 4.2.3.) kompetenču testa veidā, lai pārliecinātos, vai audzēknis ir sasniedzis programmas mērķus. Kad ir apgūti visi personīgajā mācību plānā iekļautie mācību priekšmeti, audzēkņiem piešķir izglītību apliecinošu dokumentu – kvalifikācijas apliecību. Audzēknim, kas pārtrauc mācības, nepabeidzot programmas apguvi, izsniedz apliecību par mācību pārtraukšanu, un tajā ir iekļauta informācija par apgūtajiem mācību priekšmetiem un iegūtajām atzīmēm. Pēc pieprasījuma, audzēkņiem var arī piešķirt apliecību par apgūto programmas daļu arī tad, ja viņi joprojām turpina programmas apguvi. Šādā apliecībā norāda arī mācību priekšmetus, kas vēl jāapgūst.

4.2.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Profesionālajā izglītībā un apmācībās karjeras konsultāciju mērķis ir sniegt audzēkņiem atbalstu personīgā mācību plāna izveidē un ar to saistītajā izvēlē. Audzēkņi saņem informāciju par viņu izvēles iespējamo ietekmi uz profesionālo kompetenci, turpmāko izglītību un darba iespējām. Izglītības iestādes organizē karjeras atbalsta un konsultāciju pakalpojumus audzēkņiem, lai sniegtu atbalstu viņu iesaistei darba dzīvē un veicinātu un pārraudzītu viņu iekārtošanos darbā. Audzēkņi var arī saņemt īpašu karjeras atbalstu laikā, kad viņi veic pieteikšanos kādai profesionālās izglītības programmai.

4.2.6. Skolotāji un apmācību vadītāji

Pedagoģiskais personāls profesionālās izglītības iestādēs ir pamatsatura mācību priekšmetu skolotāji, profesionālo mācību priekšmetu skolotāji, skolotāji, kas nodrošina speciālo izglītību, un karjeras konsultanti profesionālās izglītības iestādēm.

Vispārējo pamatsatura mācību priekšmetu skolotājiem ir tādas pašas iegūtās izglītības prasības kā mācību priekšmetu skolotājiem pamatzglītībā un vispārējā vidējā izglītībā. Profesionālās izglītības skolotājiem ir jābūt ne mazāk kā trīs gadu darba pieredzei attiecīgajā profesionālajā jomā, ar pabeigtām pedagoģijas studijām (ar vismaz 60 ECTS kredītpunktiem) un iegūtu atbilstošu maģistra vai bakalaura grādu vai visaugstāko iespējamo kvalifikāciju attiecīgajā profesionālajā jomā. Pedagoģiskās studijas profesionālās izglītības skolotājiem organizē profesionālo skolotāju izglītības iestādes, kuras darbojas ciešā sadarbībā ar politehniskajām augstskolām.

Apmācību vadītājiem vai darba vietu instruktoriem nav iegūtās izglītības un kvalifikācijas prasību. Atbilstoši vispārējai pieredzei tie ir prasmīgi un pieredzējuši darbinieki (sk. arī 4.1.6.),

5. PĒCVIDĒJĀ IZGLĪTĪBA (KAS NAV AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA)

Pēcvidējās izglītības un apmācības (kas nav augstākā izglītība) programmās Somijā var iegūt specializētas uz kompetencēm balstītas profesionālas kvalifikācijas. Šīs programmas ir galvenokārt paredzētas pieaugušajiem, kas ieguvuši prasmes dažādās jomās, un šo programmu apguves laikā pieaugušie var pierādīt savu praktisko kompetenci un profesionālās prasmes kompetenču testos. Iegūstot specializētu profesionālo kvalifikāciju, pieaugušie var uzlabot savas izredzes darba tirgū.

Lai izpildītu kompetenču testus, lielākā daļa specializēto profesionālo kvalifikāciju programmu studentu piedalās sagatavošanas apmācībās, ko organizē, piemēram, pieaugušo izglītības centri un profesionālās izglītības un apmācību iestādes.

Plašāku informāciju par uz kompetencēm balstītām profesionālajām kvalifikācijām, skatīt 7. nodaļā.

Lielākā daļa studentu, kas sāk mācības, lai iegūtu specializētu profesionālo kvalifikāciju, pabeidz teorētiskās mācības profesionālās izglītības iestādēs, kurās ir reglamentētas prasības skolotāju izglītībai. Uzņēmumos apmācību vadītāju vai darba vietu instruktoru izglītība un kvalifikācija netiek reglamentēta (sk. 4.6.).

6. AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA

Augstākā izglītība Somijā ir strukturēta duāli: ir universitāšu sektors un politehnisko augstskolu sektors (pēdējais izveidots 20. gs. 90. gados). Abus sektorus reglamentē atsevišķi tiesību akti.

Tiesību aktos, kas attiecas uz universitātēm, izdarīti grozījumi 2005. gada 1. augustā, lai izveidotu divu ciklu augstākās izglītības struktūru un precizētu universitāšu pienākumus un funkcijas. Visjaunākā reforma tika ieviesta ar Somijas Universitāšu likumu (558/2009), kas stājās spēkā 2009. gada 1. augustā. Visbūtiskākās izmaiņas jaunajā likumā ir universitāšu autonomijas paplašināšana, piešķirot tām neatkarīgu juridisko statusu – publiskas korporācijas vai fondi, kas darbojas privāttiesību aktu ietvaros. Vēl viens vēsturisks grozījums – universitātes var piemērot maksu studentiem no valstīm, kas nav iekļautas ES un EEZ, un tādiem, kuri tiek uzņemti studiju programmās, kurās māca svešvalodā.

Tiesību akti attiecībā uz augstāko izglītību ietver Dekrētu par augstākās izglītības grādu sistēmu (464/1998) un valdības Dekrētu par universitāšu grādiem (794/2004), kas paredz, piemēram, universitāšu grādu mērķi un apmēru, to vispārējo struktūru un saturu, kā arī izglītības atbildības sadalījumu starp dažādām universitātēm.

Pašreiz spēkā esošie tiesību akti, kas reglamentē politehnisko augstskolu darbību, ir Politehnisko augstskolu likums (351/2003) un Politehnisko augstskolu dekrēts (351/2003). Dekrēts „par augstākās izglītības grādu sistēmu” attiecas arī uz politehniskajiem grādiem. Tiesību aktus par politehniskajām augstskolām atjaunina, lai tos pielāgotu jaunajiem tiesību aktiem, kas reglamentē universitāšu darbību. Topošie grozījumi ir saistīti ar iespēju piemērot mācību maksu tiem studentiem, kuri ir no valstīm ārpus ES un EEZ un iestājas politehniskajās augstskolās, lai iegūtu maģistra grādu. Politehniskajām augstskolām, iespējams, arī varētu piešķirt tiesības organizēt sagatavošanas apmācības studentiem imigrantiem.

Universitātes izglītību var iegūt arī Valsts Aizsardzības universitātē. Valsts Aizsardzības koledžas dekrēts (668/1992) ietver noteikumus, piemēram, par administrāciju un organizāciju, iegūstamo izglītību, skolotājiem un studentiem. Dekrēta pamatā ir tiesību akti, kas reglamentē aizsardzības spēku darbību.

Papildus izmaiņām tiesību aktos pašlaik notiek augstākās izglītības iestāžu sadarbības tīkla restrukturizācija. Universitāšu un politehnisko augstskolu tīklu pilnveidos tā, lai mazinātu programmu pārklāšanos. Turklāt notiek centieni palielināt efektivitāti, apvienojot administratīvos un atbalsta pasākumus. To īsteno, apvienojot universitātes un politehniskās augstskolas, intensificējot sadarbību apmācībās, pētniecībā un aprīkojuma dalītā izmantošanā. Atsevišķi apvienošanās pasākumi jau ir notikuši. Izglītības ministrija ir sagatavojusi sīki izstrādātu rīcības plānu augstākās izglītības strukturālajai attīstībai.

2009. gada sākumā Somijā bija 20 universitātes, izņemot Valsts Aizsardzības universitāti. 2010. gada sākumā bija 16 universitātes. Desmit no šīm universitātēm ir daudzdisciplīnu universitātes, pārējās sešas ir specializētās universitātes, piemēram, ekonomikas un uzņēmējdarbības administrācijas skolas, tehnoloģiju universitātes un mākslas akadēmijas. Lielākā daļa politehnisko augstskolu arī ir izglītības iestādes ar vairākiem studiju virzieniem. Politehnisko augstskolu skaits samazināts 2009. gadā: 30 iestāžu vietā tagad darbojas 26.

Divu ciklu augstākās izglītības struktūru Somijas universitātēs ieviesa 2005. gada augustā. Līdzšinējās maģistra grādu programmas ir sadalītas atsevišķās bakalaura grāda un maģistra grāda programmās. 2005. gada 1. augustā valsts kredītpunktu piešķiršanas un uzkrāšanas sistēmas universitātēs aizstāja ar sistēmu, kuras pamatā ir Eiropas kredītpunktu pārneses un uzkrāšanas sistēma (*ECTS*). Bakalaura grāds ir pirmā cikla grāds (180 *ECTS* kredītpunktu), un tas atbilst apmēram trīs gadus ilgām studijām. Maģistra grāds ir otrā cikla grāds (120 *ECTS* kredītpunktu), kas atbilst apmēram divu gadu studijām. Pēcdiploma grādi, ko piešķir universitātes, ir licenciāta grāds (divi gadi) un doktora grāds (četri gadi).

Līdzīgi universitātēm, politehniskās augstskolas 2005. gada 1. augustā mainīja savu kredītu piešķiršanas un uzkrāšanas sistēmu un noteica sistēmu, kas ir saderīga ar *ECTS*. Studenti var iegūt politehnisko bakalaura grādu politehniskajā augstskolā. Par politehniskajiem grādiem piešķir 210-240 *ECTS* kredītpunktu, un parasti to ieguvei nepieciešami trīsarpus līdz četri gadi. Pabeidzot politehniskā grāda studijas, iegūst augstākās izglītības kvalifikāciju un praktiskas profesionālās prasmes. Visas politehniskā grāda studijas ietver apmācības darbavietā.

Pēc trīs gadu darba pieredzes politehnisko augstskolu absolventi var pieteikties politehniskā maģistra programmai. Lai iegūtu politehniskā maģistra grādu, jāmacās pusotrs gads vai divi gadi. Kopējais kredītpunktu skaits ir 60 līdz 90 *ECTS* kredītpunktiem.

Gan universitātes, gan politehniskās augstskolas piedāvā pieaugušo izglītību un tālākizglītību. Pašlaik tiek veikta augstākās izglītības iestāžu nodrošinātās pieaugušo izglītības un tālākizglītības reforma, lai to vairāk pielāgotu pieaugušo un darba tirgus vajadzībām. Tādējādi izglītība, piemēram, palielinot elastīgumu un mācekļības iespējas, būs pieejamāka strādājošajiem.

6.1. Uzņemšana

Uzņemšanas prasības un organizācija abos augstākās izglītības sektoros Somijā nedaudz atšķiras. Tāpēc abi šie sektori raksturoti atsevišķi.

6.1.1. Uzņemšana universitātēs

Somijas matrikulācijas eksāmena un dažu starptautisku eksāmenu nokārtošana dod vispārējas tiesības apgūt universitātes izglītību. Apgūt augstāko izglītību var arī pieteicēji, kuri ieguvuši Somijas politehnisko grādu, pēcvīdējās izglītības profesionālo kvalifikāciju vai vismaz trīs gadu ilgas profesionālās izglītības programmas rezultātā iegūtu profesionālo kvalifikāciju. Universitātes var arī uzņemt reflektantus, kurus tās uzskata par tādiem, kuri ieguvuši studiju apguvei vajadzīgās zināšanas un prasmes citā veidā. Cilvēkus, kas izglītību ieguvuši citā valstī, var uzņemt universitātē, ja viņu izglītības dokuments dod tiesības apgūt attiecīgo augstāko izglītību viņu pašu valstī.

Universitātes neatkarīgi veic studentu atlasi un lemj par reflektantu skaitu studiju jomās atbilstoši līgumā ar valsti noteiktajiem augstākās izglītības absolventu mērķrādītājiem. Konkurss ir visās studiju jomās. Tā kā reflektantu ir daudz vairāk nekā brīvo studiju vietu, universitātes izmanto dažādus studentu atlases kritērijus.

Studentu uzņemšanā parasti ņem vērā atzīmes, kas iegūtas nobeiguma eksāmenā, un vispārējās vidējās izglītības diploma rezultātus, vērtētus kopā ar uzņemšanas eksāmena rezultātiem. Turklāt dažās studiju jomās var tikt ņemta vērā darba pieredze, jau iegūtajai augstākajai izglītībai un apmācībai utt. Attiecīgā universitāte, fakultāte vai nodaļa sagatavo uzņemšanas eksāmenus, lai novērtētu reflektantu motivāciju, piemērotību un zināšanas attiecīgajā jomā.

Universitātes mēdz noteiktā apmērā sadarboties studentu uzņemšanas organizēšanas procedūru organizēšanā, piem., izmantot vienādus atlases kritērijus un vienādu pieteikšanās veidlapu.

Pašreizējie tiesību akti pieļauj elastīgus veidus, kā iegūt universitātes izglītību. Students var būt tiesīgs studēt universitātē, ja universitāte atzīst, ka viņam ir pietiekamas zināšanas un kompetences neatkarīgi no iepriekšējās izglītības.

6.1.2. Uzņemšana politehniskajās augstskolās

Uzņemšanā politehniskajās augstskolās vispārējā prasība ir pabeigta vispārējā vai profesionālā vidējā izglītība un apmācības. Citiem vārdiem sakot, uz studijām politehniskajās augstskolās var pieteikties reflektanti, kas ir nokārtojuši vidējās izglītības nobeiguma eksāmenu, ieguvuši vispārējo vai profesionālo vidējo izglītību apliecināšu dokumentu, vai tie, kuri ir ieguvuši pielīdzināmu starptautiski atzītu izglītību

vai izglītību ārvalstīs. Tiesību akti paredz, ka politehniskās augstskolas var uzņemt arī studentus, kuru zināšanas un prasmes ir pietiekamas politehniskajām studijām. Viņu atbilstība ir jāvērtē pirms atlases procedūras. Prasība maģistra programmām politehniskajās augstskolās ir politehniskais grāds vai cits bakalaura līmeņa grāds un vismaz trīs gadu darba pieredze.

Studenti piesakās studijām politehniskajās augstskolās, izmantojot valsts vienoto pieteikšanās sistēmu. Politehniskās augstskolas neatkarīgi nosaka studentu uzņemšanas principus. Studentu uzņemšana notiek, ņemot vērā iepriekšējās izglītības periodā gūtos sasniegumus un darba pieredzi, un daudzos gadījumos tiek organizēti arī uzņemšanas eksāmeni.

6.2. Studentu iemaksas un finansiālais atbalsts

Somijā spēkā esošais bezmaksas izglītības un apmācību pamatprincips attiecas arī uz augstāko izglītību. Pašlaik tas ir spēkā arī attiecībā uz visiem ārvalstu studentiem. Tomēr jaunais Universitāšu likums paredz iespēju nākotnē piemērot mācību maksu studentiem no valstīm, kas nav iekļautas ES un EEZ, programmās, kuras māca svešvalodā.

Finansiālo atbalstu sniedz, piešķirot studiju stipendiju, izmitināšanas pabalstu un valsts garantiju par studiju kredītu. Lai varētu saņemt studentiem paredzēto finansiālo atbalstu, reflektantam jābūt uzņemtam pēcvispārīgajās pakāpes studijās, jābūt pilnlaika studentam, jāpierāda atbilstošs akadēmiskais progress un jāpierāda nepieciešamība pēc finansiālās palīdzības.

Studentiem, kas uzņemti programmā, kas nodrošina maģistra grādu (300 kredītpunktu), maksimālais periods, kurā viņi var pretendēt uz atbalstu, ir 55 mēneši. Studentiem, kas studē, lai iegūtu politehnisko grādu, maksimālais periods, kurā var pretendēt uz atbalstu, ir 42 mēneši. 2009. gadā maksimālā studiju stipendija mēnesī bija 298 eiro, un maksimālais pabalsts par izmitināšanu – 202 eiro. Maksimālais garantētais studenta kredīts bija 300 eiro mēnesī.

Studentiem paredzētais finansiālais atbalsts ir pieejams Somijas pilsoņiem un dažos gadījumos – arī citu valstu pilsoņiem. Somijas nepilsoņi ir tiesīgi saņemt finansiālo atbalstu, ja viņi pastāvīgi dzīvo Somijā citos nolūkos, nevis lai studētu. Finansiālo atbalstu piešķir arī par studijām ārvalstīs.

Darbiniekiem un pašnodarbinātām personām, kas ir bijušas nodarbinātas ne mazāk kā piecus gadus un vēlas doties akadēmiskajā atvaļinājumā, ir pieejama pieaugušo izglītības subsīdija. Pilngadīgie studenti, kas saņem pieaugušo izglītības subsīdiju, var saņemt arī valsts galvojumu par studiju kredītu.

6.3. Akadēmiskā gada ilgums

Gan universitātēs, gan politehniskajās augstskolās akadēmiskais gads sākas 1. augustā un beidzas 31. jūlijā. Studiju grafiku nosaka augstākās izglītības iestādes. Mācības notiek divos semestros, parasti laikposmā no augusta/septembra līdz maijam.

6.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajiem kursiem un izglītības dokumenta izsniegšana

Studentu vērtēšana gan universitātēs, gan politehniskajās augstskolās notiek regulāri. Vairākumā gadījumu studentus vērtē rakstveida eksāmenos lekciju kursu vai plašāku studiju posmu beigās, ir arī mutveida eksāmeni. Studenti raksta darbus semināriem, kā arī citus darbus. Bakalaura un maģistra grāda ieguvei studenti raksta diplomdarbus.

Tiesību akti pieļauj elastīgumu iepriekš iegūtās izglītības atzīšanā un apstiprināšanā. Ja to izlemj universitāte vai politehniskā augstskola, studentus var saņemt atļauju studēt augstākās vai citas izglītības iestādē Somijā vai ārvalstīs. Tas attiecas arī uz izglītību, kas iegūta ārpus formālās izglītības sistēmas.

Studenti ir tiesīgi apgūt maģistra programmas, ja viņiem ir studiju jomai atbilstošs zemākais universitātes grāds (bakalaura grāds) vai atbilstošs politehniskais grāds. Apgūt šādas programmas ir tiesīgi arī studenti, kas ieguvuši atbilstošu izglītību ārvalstīs.

Pēc politehniskā vai cita atbilstoša augstākās izglītības grāda ieguves un vismaz trīs gadu darba pieredzes attiecīgajā jomā studenti var pretendēt uz tiesībām iegūt politehnisko maģistra grādu.

Pēcdiploma programmas, pēc kuru pabeigšanas piešķir licenciāta un doktora grādu, ir pieejamas studentiem, kuriem ir augstākais akadēmiskais grāds (maģistra grāds) vai atbilstošs ārvalstīs iegūts grāds. Universitāte var atzīt arī grādu, kas iegūts citā jomā, ja secināts, ka pretendents ir doktora studijām vajadzīgās zināšanas un spējas.

Universitāšu un politehnisko augstskolu studenti apgūst programmu atsevišķu studiju priekšmetu kursu un studiju moduļu veidā. Pēc tam, kad ir apgūti visi kursi, kas vajadzīgi grāda iegūšanai, students var pieteikties augstākās izglītības diploma saņemšanai. Diplomu piešķir universitāte, politehniskā augstskola vai fakultāte, un par tā veidu lemj attiecīgā izglītības iestāde. Studentiem, kas joprojām turpina studijas, universitātei vai politehniskajai augstskolai pēc pieprasījuma ir jāizsniedz apliecība par apgūtajiem kursiem. Studenti saņem arī diploma pielikumu.

Atsevišķa akreditācija vai apstiprināšana ir vajadzīga tikai dažās profesijās. Citos gadījumos kvalifikācijas prasības tiek izpildītas, iekļaujot noteiktus studiju priekšmetu kursus augstākās izglītības studiju programmā. Atļauja praktizēt attiecīgajā profesijā ir vajadzīga farmācijā, medicīnā, veterinārajā medicīnā, zobārstniecībā un psiholoģijā.

6.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Karjeras atbalsta pasākumi augstākajā izglītībā ir joma, kam pēdējos gados ir pievērsta īpaša uzmanība. Īsteno tādus pasākumus kā individuālus studiju plānus, pedagoģisko vadību un mentoringu, kā arī pārraudzības sistēmas. Individuālos studiju plānus sagatavo studenti, saņemot izglītības iestādes personāla atbalstu. Šāds plāns darbojas kā instruments, ar kura palīdzību var izvērtēt apgūstamās prasmes, mērķus un uzdevumus.

Vairākās universitātēs studentiem ir noteikts pedagoģiskais vadītājs. Studiju sākumposmā studenti diezgan bieži tiek iekļauti mentoringa grupā, kurā kāds vecāka kursa students, kuram ir tāds pats galvenais studiju priekšmets, veic mentora funkcijas. Augstākās izglītības iestādēs ir arī studentu biroji un citi dienesti, piemēram, studentu mobilitātes dienesti, studentu psihologi, karjeras konsultanti u. c. Studentu invalīdu un ārvalstu studentu karjeras konsultācijām parasti ir pieejami arī papildu dienesti. Arī studentu organizācijas ir sniedz konsultācijas studentiem.

Gan universitātēs, gan politehniskajās augstskolās ierasta prakse ir karjeras vadības periods studiju sākumā. Tā laikā studenti saņem informāciju par praktiskiem jautājumiem, attiecīgo studiju jomu un, piemēram, individuālā studiju plāna izveidošanu.

6.6. Akadēmiskais personāls

Tiesību aktos ir definēts, ka universitāšu akadēmisko personālu veido profesori un citi pētniecības un pedagoģiskie darbinieki. Prasības lielākajai daļai amatu ir definētas universitāšu noteikumos. Kopumā pētniecības un pedagoģisko personālu veido asistenti, sekretāri, daļlaika profesori, pētnieki, kas jau ieguvuši doktora grādu, un universitāšu lektori.

Profesoriem vispārēja prasība ir doktora grāds, zinātniskā kompetence, pieredze zinātniskā darba vadīšanā, pētniecībā pamatotas pasniedzēja darba spējas, diplomdarba vadīšanas spējas, kā arī pieredze starptautiskā pētnieciskā sadarbībā. Universitāšu lektoriem jābūt doktora grādam, pētniecībā pamatotām mācībspēka darba spējām un diplomdarba vadīšanas spējām. Universitāšu mācībspēkiem

jābūt maģistra grādam un pierādītām mācībspēka darba spējām. Pētniekiem ir jābūt doktora grādam un dokumentam, kas apliecina zinātniskās pētniecības, kā arī mācīšanas spējas.

Politehniskajās augstskolās pedagoģisko personālu veido lektori un galvenie lektori. Galvenajiem lektoriem jābūt licenciāta vai doktora grādam, lektoriem – maģistra grādam. Ja personai ir īpašas kompetences attiecīgajā studiju jomā, viņu var ieteikt amata ieņemšanai arī tad, ja ir iegūtā zemākas pakāpes izglītība. Galvenajiem lektoriem un lektoriem, kuri galvenokārt māca profesionālos studiju priekšmetus, ir jābūt vismaz trīs gadu darba pieredzei attiecīgajā jomā.

Politehnisko augstskolu un universitāšu akadēmiskā personāla pienākums ir regulāri piedalīties profesionālās pilnveides pasākumos. Apmācību stundu vai dienu skaits nav definēts noteikumos vai tiesību aktos.

7. TĀLĀKIZGLĪTĪBA UN APMĀCĪBAS

Pieaugušo izglītības politikas mērķis ir nodrošināt plašu studiju iespēju klāstu pieaugušajiem. Iestādes organizē dažādus kursus un programmas pieaugušajiem visos formālās izglītības veidos. Liberālās pieaugušo izglītības nodrošinājums ir ļoti plašs.

Izņemot tālākizglītības un specializētās profesionālās programmas, pieaugušo izglītība un apmācības ir nodrošināta bez maksas, un pēc šādu programmu apguves izsniedz izglītības dokumentu. Valsts subsidē arī cita veida izglītību un apmācības pieaugušajiem, lai studiju maksu saglabātu saprātīgā līmenī.

Pieaugušo izglītības un apmācību ieguvēju skaits gadā ir 1,7 miljoni (šis skaits atbilst pusei no darbspējas vecuma iedzīvotāju skaita). Vērtējot no starptautiskā viedokļa, tas ir ļoti augsts rādītājs. Mērķis ir līdz 2012. gadam palielināt iedzīvotāju iesaistīšanos pieaugušo izglītībā un apmācībās, plānots, ka tiks iesaistīti apmēram 60 procenti pieaugušo.

Turpmākie mērķi, kas jāsasniedz pieaugušo izglītības jomā: pielāgoties sabiedrības novecošanās procesam un pieaugošajam multikulturālismam, motivēt pieaugušos mācīties, uzlabot nepietiekamu izglītību un apmācības ieguvušo iedzīvotāju prasmi mācīties un, jo īpaši, nodrošināt taisnīgumu un vienlīdzību.

7.1. Rīcībpolitika un normatīvie akti

Profesionālās izglītības un apmācību likums (630/1998), kas ir spēkā kopš 1999. gada sākuma, reglamentē gan jauniešiem, gan pieaugušajiem pieejamās profesionālās vidējās izglītības un apmācības, kuru pamatā ir izglītības satura norādes.

Profesionālās pieaugušo izglītības likums (631/1998) reglamentē profesionālās vidējās izglītības programmas, tālākās profesionālās izglītības programmas un specializētās profesionālās izglītības programmas, un pēc to apguves izsniegtos izglītības dokumentus un kvalifikācijas, ko iegūst, kārtojot kompetenču testus neatkarīgi no profesionālo prasmju ieguves metodes, kā arī šo testu sagatavošanas apmācības. 2006. gadā šajā likumā ieviesa izmaiņas attiecībā uz sagatavošanas apmācībām kvalifikāciju ieguvei pamatojoties uz noteiktām kompetencēm, individuālajiem studentu plāniem, kvalifikāciju iegūvi un līgumiem kompetenču testu organizēšanai.

Viens no jaunākajiem tiesību aktiem izglītības jomā ir arī Liberālās pieaugušo izglītības likums (632/1998). Šis likums nosaka, ka liberālās pieaugušo izglītības mērķis ir atbalstīt indivīdu attīstību un demokrātijas un vienlīdzības sasniegšanu, pamatojoties uz mūžizglītības principu.

2004. gada Likums par nacionālajām valodu prasmju apliecībām (964/2004) un Dekrēts par nacionālajām valodu prasmju apliecībām (1163/2004) paredz pilsoņiem iespēju pārbaudīt savas valodu zināšanas valodu prasmju testos.

Pieaugušo izglītību nodrošina arī universitātes, politehniskās augstskolas un pastāvīgās profesionālās pilnveides centri. Universitāšu darbību reglamentē Universitāšu likums (645/1997) un Universitāšu dekrēts (115/1998), savukārt politehnisko augstskolu darbību reglamentē Politehnisko augstskolu likums (351/2003) un Politehnisko augstskolu dekrēts (352/2003). Universitātes, politehniskās augstskolas un citas iestādes, kas nodrošina liberālo pieaugušo izglītību, var likuma ietvaros neatkarīgi izlemt par pieaugušo izglītības organizēšanas veidu.

Tālākizglītības centri universitātēs parasti ir atsevišķas institūcijas, kurām ir pašām savi noteikumi.

7.2. Atbildīgās institūcijas

Centrālās valdības nozīme

Parlaments pieņem likumus par pieaugušo izglītību un apmācībām un lemj par piešķirtumiem pieaugušo izglītībai un apmācībām valsts budžeta ietvaros. Valdība nosaka vispārējos izglītības plānošanas un attīstības principus.

Vispārējā atbildība par pieaugušo izglītības un apmācību attīstību ir uzticēta Izglītības ministrijai. Ministrijai asistē Mūžizglītības padome, kurā iekļauti dažādu interešu grupu pārstāvji. Somijas Nacionālā izglītības padome, kas ir Izglītības ministrijai pakļauta ekspertu grupa, palīdz ministrijai sagatavot lēmumus par izglītības politiku. Izglītības ministrija un Somijas Nacionālā izglītības padome reglamentē izglītību, pēc kuras pabeigšanas iegūst kvalifikāciju. Izglītības ministrija apstiprina programmu un iegūstamo kvalifikāciju struktūru, tostarp arī kvalifikāciju nosaukumus. Savukārt Somijas Nacionālā izglītības padome ir atbildīga par valsts izglītības satura norāžu un vadlīniju sagatavošanu profesionālajām programmām.

Darba tirgus apmācības finansē nodarbinātības pārvaldes iestādes, un finansējumu novirza ar Nodarbinātības un ekonomikas ministrijas starpniecību. Pieaugušo nodarbinātības apmācības ietilpst Nodarbinātības un ekonomikas ministrijas darbības sektorā.

Pašvaldību nozīme

Pieaugušo izglītības organizācijas pieder valstij, pašvaldībām, kopējām pašvaldību padomēm, kā arī privātām organizācijām, piemēram, apvienībām, fondiem un uzņēmumiem. Pašvaldības uztur lielāko daļu vispārīzglītojošo pieaugušo izglītības iestāžu, lielāko daļu pieaugušo izglītības centru, profesionālās pieaugušo izglītības centru un citu profesionālās izglītības iestāžu.

Sociālo partneru nozīme

Centrālās darba tirgus organizācijas darbojas kā pieaugušo izglītības un apmācību partneri un atbalstītāji. Sociālie partneri piedalās izglītības plānošanā un attīstīšanā, ieceļot savus pārstāvjus tādās komitejās kā Mūžizglītības padome, kuras vispārējā atbildība ir saistīta ar pieaugušo izglītību, valsts izglītības un apmācību komiteja, kas veido saikni starp profesionālo izglītību, apmācībām un darba dzīvi, un tādās kvalifikācijas komitejās, kas darbojas Somijas Nacionālās izglītības padomes pārraudzībā un organizē, un pārrauga kompetenču testus profesionālajā pieaugušo izglītībā un apmācībās.

Centrālajām darba tirgus organizācijām ir arī tā dēvētie apmācību līgumi galvenajos sektoros. Tie ir daļa no kolektīvajiem līgumiem, kas reglamentē profesionālās pilnveides nosacījumus.

Uzņēmumi

Uzņēmumi atbalsta un organizē pieaugušo izglītību un apmācības, piemēram, finansējot uzņēmumu darbinieku profesionālo pilnveidi, uzturot specializētās profesionālās izglītības iestādes, organizējot apmācības studentiem un praktikantiem un finansējot daļu no darbinieku apmācībām, kas veiktas pēc pašu iniciatīvas, piešķirot apmaksātu atvaļinājumu un sedzot daļu no apmācību izmaksām.

Profesionālās tālākizglītības un apmācību nodrošinātāju nozīme

Iestādes, kam ir licence izglītības nodrošināšanai, var nodrošināt vidējo un papildu profesionālo izglītību un apmācības pieaugušajiem. Profesionālās izglītības iestādēm ir īpašas pieaugušo izglītības programmas vai nodaļas. Profesionālās programmas pieaugušajiem, kuras nodrošina šīs iestādes, ir tādas pašas kā jauniešiem.

Profesionālās pieaugušo izglītības centri nodrošina pieaugušo nodarbinātības apmācības (darba tirgus apmācības), profesionālo vidējo izglītību un apmācības, pēc kuru pabeigšanas iegūst kvalifikāciju, kā arī profesionālo pilnveidi. Profesionālajos pieaugušo izglītības centros iespējams organizēt arī mācekļības programmu teorētisko daļu.

Profesionālās specializācijas studijas piedāvā arī politehniskās augstskolas. Tās ir plašas tālākizglītības programmas, kas papildina augstākās izglītības sistēmu un ko piedāvā personām, kas ieguvušas

universitātes grādu, profesionālo pēcvīdējo izglītību vai profesionālo augstāko izglītību, vai citām personām, kam ir pietiekamas zināšanas, lai studētu. Pēdējos gados politehniskās augstskolas ir izstrādājušas īpašas „atvērtās izglītības” programmas. „Atvērtās politehniskās augstskolas” piedāvā iespēju apgūt atsevišķus studiju modulus no politehnisko programmu klāsta.

Visām universitātēm ir savi tālākizglītības centri. Lielāko daļu centru finansējuma nodrošina maksas pakalpojumi. Šiem tālākizglītības centriem var būt vairākas filiāles, kas darbojas ārpus universitāšu pilsētiņām. Tālākizglītības centri organizē profesionālo pilnveidi personām, kurām jau ir akadēmiskais grāds, un nodrošina un koordinē atvērto universitātes izglītību sadarbībā ar universitāšu nodaļām un dažādām pieaugušo izglītības organizācijām.

7.3. Finansējums

Parlaments lemj par līdzekļiem, ko valsts budžetā atvēlē pieaugušo izglītībai un apmācībām. Izglītības ministrija koordinē aktivitātes savā sektorā.

Izglītību un apmācības, pēc kurām tiek izsniegts izglītības dokuments, finansē valsts un pašvaldības, izņemot universitātes izglītību, ko pilnībā finansē valsts. Apmācības, pēc kurām iegūst papildu un specializētā kvalifikāciju, lielākoties finansē valsts (dažkārt kvalifikācijas ieguvējiem tomēr jāsedz neliela daļa izmaksu).

Apmēram pusi no liberālās pieaugušo izglītības izmaksām sedz valsts, bet pārējā daļa tiek segta no studiju maksas un šīs izglītības uzturošo organizāciju līdzekļiem. Valsts finansējuma mērķis ir garantēt pēc iespējas maksimālu finansējumu, neapgrūtinot studentus ar augstām maksām. Pieaugušo izglītībai un apmācībām tiek piešķirti 12 līdz 13 procenti no kopējā izglītības valsts budžeta. Gandrīz pusi no šī finansējuma novirza profesionālajām apmācībām, un vienu piekto daļu – liberālajai izglītībai.

7.4. Programmas un to nodrošinātāji

Pieaugušo izglītību un apmācības Somijā nodrošina apmēram 800 iestāžu, no kurām dažas ir specializētas pieaugušo izglītības iestādes. Pieaugušie var iegūt izglītību oficiālajā izglītības sistēmā un liberālās pieaugušo izglītības ietvaros – pieaugušo izglītības centros, tautas augstskolās un vasaras universitātēs. Liberālajā pieaugušo izglītībā nepiešķir kvalifikāciju. Liberālajā pieaugušo izglītībā apgūto var ņemt vērā sagatavošanas apmācībās vai izstrādājot individuālo studiju plānu programmās, pēc kuru pabeigšanas iegūst uz kompetencēm balstītas kvalifikācijas. Izglītības iestādes organizē izglītību un apmācības, kas paredzēta pieaugušajiem visās izglītības sistēmas pakāpēs. Šīs programmas dod tiesības iegūt atzītu izglītības dokumentu vai ir saistītas ar vispārēju pašattīstību.

Pieaugušo izglītība ietver arī personāla attīstību un citas apmācības, ko nodrošina vai iepērk darba devēji. Darba tirgus apmācību programmas finansē darba administrācija, un tās galvenokārt ir paredzētas bezdarbniekiem un tiem iedzīvotājiem, sākot no 20 gadu vecuma, kuri ir pakļauti bezdarba riskam.

Somijā pieaugušo izglītība un apmācības tradicionāli ir bijušas iedalītas divās pamatjomās – vispārējā pieaugušo izglītība un profesionālā pieaugušo izglītība un apmācības. Vispārējā pieaugušo izglītība ietver vispārīzglītojošās skolas pieaugušajiem un liberālo pieaugušo izglītību. Vispārējā pieaugušo izglītība atbilst pieaugušo pašattīstības vajadzībām, piedāvā mācību iespējas, rūpējoties par pilngadīgo izglītojamo pašu interesēm un prioritātēm, un attīsta pilsoniskās prasmes.

Valsts Izglītības satura pamatnorādes pamatzglītībā pieaugušajiem un Valsts Izglītības satura pamatnorādes vidējā izglītībā pieaugušajiem izdeva 2004. gadā. Norādes pamatzglītībai ietver arī ieteikumus dzimtās valodas mācīšanā imigrantiem, kas apgūst pieaugušajiem paredzēto pamatzglītību.

Liberālās pieaugušo izglītības mērķis ir atbalstīt indivīdu attīstību un demokrātijas un vienlīdzības sasniegšanu, pamatojoties uz mūžizglītības principu. Liberālā pieaugušo izglītība piedāvā neformālas programmas (bez izglītību apliecināšu dokumentu izsniegšanas), kas nodrošina pieaugušajiem iespējas

pilnveidoties bez kvalifikācijas ieguves un bez profesionāliem mērķiem. Ir pieejami kursi pilsonisko prasmju attīstīšanai, kā arī dažādu amatu un prasmju apguve atpūtas nolūkā.

Profesionālo pieaugušo izglītību un apmācības var iedalīt vidējā izglītībā (un apmācībās) un profesionālajā tālākizglītībā (un apmācībās). Izglītība (un apmācības) var būt vai nu vērsta uz izglītību apliecinoša dokumenta ieguvu, vai arī neformāla. Vidējā profesionālā izglītība (un apmācības) ir vērsta uz izglītību apliecinoša dokumenta ieguvu, savukārt profesionālās tālākapmācības var būt vai nu vērstas uz izglītību apliecinoša dokumenta ieguvu, vai arī neformālas.

Pieaugušie var uzturēt un pilnveidot savas kompetences un studēt, lai iegūtu kvalifikācijas vai kvalifikāciju daļas, izmantojot dažādu veidu apmācības un tamlīdzīgi, piemēram, profesionālā pilnveides vai mācekļības programmu veidā, uz kompetencēm balstītu kvalifikāciju sistēmas ietvaros un nodarbinātības apmācību laikā.

Integrācijas apmācības ir nodrošinātas imigrantiem (pieaugušajiem), uz kuriem attiecināms Integrācijas likums (493/98). Apmācības parasti ilgst vienu gadu un aptver daudzus kursus. Integrācijas apmācības lielākoties ietver izglītību iekļuvei darba tirgū (sk. iepriekš). Izglītība iekļuvei darba tirgū var ietvert arī sagatavošanas apmācības, piemēram, ievads konkrētās nozarēs, datorprasmju vai darba meklēšanas prasmju uzlabošana. Sagatavošanas apmācības var arī nodrošināt valodas kursu veidā imigrantiem.

Somijā ir apmēram tūkstošs privāto komerciālo apmācību organizāciju. Tie ir salīdzinoši mazi, specializēti uzņēmumi, kuru darbību raksturo neliels kompetentu darbinieku skaits, piemēram, autoskolas, valodu skolas un uzņēmumi, kas nodrošina apmācības informācijas un komunikācijas tehnoloģijās. Privātie uzņēmumi organizē bārdzīņu, frizieru un kosmetologu apmācības, kā arī, piemēram, masieru kursus. Ir arī privātās mākslas, mūzikas un deju izglītības iestādes.

Privātās komerciālās organizācijas nav iekļautas valsts finansējuma sistēmā. Tām nav arī atļauts izmantot kvalifikāciju nosaukumus, ko izmanto formālā izglītības sistēmā. Tomēr šo organizāciju piedāvātās izglītības ieguvēji var piedalīties profesionālo prasmju pārbaudēs un iegūt tiesības izmantot atbilstošo kvalifikācijas nosaukumu. Komerciālo organizāciju aktivitātes kontrolē patērētāju aizsardzības iestādes.

Pieaugušo izglītību nodrošina arī universitātes, politehniskās augstskolas un pastāvīgās profesionālās pilnveides centri. Pieaugušie var studēt tādās pašās augstākās izglītības programmās kā jaunieši un pēc to pabeigšanas saņemt tādus pašus augstākās izglītības grādus. Turklāt politehniskās augstskolas un universitātes piedāvā tādās profesionālās specializācijas iespējas kā tālākizglītību, atvērto politehnisko izglītību un atvērto universitāti. Politehniskās augstskolas arī piedāvā iegūt pēcdiploma grādus, kas paredzēti pieaugušiem studējošajiem. Šīs politehnisko maģistra grādu programmas nodrošina praktiski orientētu izglītību un apmācības.

Pieaugušo izglītībai nav noteiktas īpašas uzņemšanas prasības. Kopumā izglītības ieguvējiem (pieaugušo izglītības ieguvējiem) jābūt ar tādām pašām kompetencēm vai iepriekšējai izglītībai kā gados jauniem studentiem. Kompetenču testiem nav formālas uzņemšanas prasību, jo uz kompetencēm balstītas kvalifikācijas ieguve nav atkarīga no tā, kādā veidā ir iegūta kompetence.

7.5. Kvalitātes nodrošināšana

Galvenais kvalitātes nodrošināšanas mehānisms profesionālajās tālākapmācībās izglītības dokumenta ieguvei un sagatavošanas apmācībās kvalifikāciju programmas uzsākšanai ietver atbilstošajai kvalifikācijai piemērojamās prasības un to izpildes pārraudzību. Par kompetenču testu organizāciju un pārraudzību ir atbildīgas kvalifikāciju komitejas, kas nodrošina, ka kvalifikāciju programmas izstrādā atbilstoši tautsaimniecības nozaru pārstāvju prasībām.

Profesionālās izglītības likums un Profesionālās pieaugušo izglītības likums nosaka izglītības nodrošinātājiem pienākumu vērtēt pašu sniegto izglītību un tās efektivitāti un piedalīties savas darbības ārējā vērtēšanā. Par ārējo vērtēšanu ir atbildīga Izglītības un apmācību vērtēšanas padome. Līdzīgi noteikumi attiecas uz politehniskajām augstskolām un universitātēm.

Kvalitātes vadības ieteikumus profesionālajai izglītībai un apmācībām 2008. gadā pieņēma Izglītības ministrija, lai atbalstītu un rosinātu PIA nodrošinātājus tiekties pēc izcilības savas darbības kvalitātes uzlabošanā. Ieteikumu pamatā ir Kopējais kvalitātes nodrošināšanas ietvars (*Common Quality Assurance Framework (CQAF)*) profesionālajā izglītībā un apmācībās. Ieteikumus sagatavoja Somijas Nacionālā izglītības padome sadarbībā ar PIA nodrošinātājiem, nozaru pārstāvjiem un uzņēmumiem, kā arī studentiem.

Kvalitātes vadības ieteikumu mērķis ir radīt kvalitātes vadības ilgtermiņa attīstības ietvaru visu veidu profesionālajā izglītībā un apmācībās. Ieteikumi ir sagatavoti tā, lai to varētu piemērot gan PIA nodrošinātāju, gan iestāžu līmenī un izmantot dažādos kvalitātes uzlabošanas procesa posmos.

7.6. Karjeras atbalsta pasākumi

Viena no pēdējā laika prioritātēm pieaugušo izglītībā ir karjeras atbalsta pasākumi. Efektīvi karjeras izglītības un konsultāciju pakalpojumi ir nosacījums pieaugušo izglītības programmu apmeklētības palielināšanai. Starp īpašiem attīstības mērķiem jāmin elastīgas pārejas izveide no viena izglītības posma uz nākamo, iepriekš iegūtās izglītības atzīšana, kā arī elektroniskās konsultācijas un informācijas pakalpojumi, kas var rosināt mācīties mazaktīvas iedzīvotāju grupas.

Profesionālās pieaugušo izglītības likumā (631/1998) ir izdarīti grozījumi individualizācijas skaidrojuma un reglamentējuma iekļaušanai. Tie stājās spēkā 2006. gada sākumā. Noteikumi par individualizāciju, ko Somijas Nacionālā izglītības padome sagatavoja 2007. gadā, nosaka pienākumu PIA nodrošinātājiem veikt pasākumus individualizācijas nodrošināšanai.

Individualizācijas pamatprincipu raksturo iespēja individuāli pieteikties kompetenču testu kārtošanai, sagatavošanas kursiem un profesionālo kompetenču ieguvei. Izglītības nodrošinātājam ir pienākums gādāt, lai izglītības ieguvēji saņemtu atbilstošas apmācības un konsultācijas. Izmanto dažādas konsultēšanas metodes.

Imigranti saņem karjeras konsultācijas imigrācijas un studentu apmaiņas iestādēs un nodarbinātības biroju informācijas dienestos. Lielāko pilsētu nodarbinātības birojos darbojas starptautiskā darbaspēka konsultants. Imigrācijas direktorāts piedāvā konsultācijas imigrantiem par jautājumiem, kas saistīti ar uzturēšanās atļaujām un pilsonību. Sociālās apdrošināšanas institūts (*KELA*) un tā Studentu finansiālā atbalsta centrs sniedz informāciju par finansiālo atbalstu studentiem.

Somijas Nacionālajā izglītības padomē strādā apmācīts reģionālā atbalsta personāls, kuram ir pieredze un zināšanas par imigrantu izglītību un apmācībām. Atbalsta personāls galvenokārt sniedz pakalpojumus ar imigrantiem strādājošam pedagoģiskajam personālam. Daudzām pašvaldībām ir arī sava kontaktpersona imigrantu izglītības jautājumos.

Nodarbinātības un ekonomiskās attīstības birojs piedāvā pakalpojumus bezdarbniekiem, tiem, kuri konkrētajā brīdī strādā vai iesaistās darba dzīvē, kā arī darba devējiem. Individuālajiem klientiem piedāvā pakalpojumus tādās jomās kā darba meklēšana, karjeras plānošana, profesionālā rehabilitācija un uzņēmējdarbība. Nodarbinātības un ekonomiskās attīstības birojs arī sniedz konsultācijas par pieteikšanos bezdarbnieku pabalstiem un dažādos veidos veicina piekļuvi nodarbinātībai.

Līdzīgus pakalpojumus sniedz darbaspēka pakalpojumu centri, darba administrācijas valsts pakalpojumu centrs *Job Line* un nodarbinātības biroju izglītības un profesionālās informācijas dienests.

7.7. Skolotāji un apmācību vadītāji

Kvalifikācijas prasības visām pieaugušo izglītības un apmācību iestādēm ir tādas pašas kā jauniešu izglītībā. Somijā uzņēmumu apmācību vadītājiem nav kvalifikācijas prasību.

BIBLIOGRĀFISKĀS ATSAUCES UN TĪMEKĻVIETNES

Pamatizglītības likums (628/1998) somu un zviedru valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Vispārējās vidējās izglītības likums (629/1998) somu un zviedru valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lukiolaki>

Profesionālās vidējās izglītības likums (630/1998) somu un zviedru valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>

Likums par Universitāšu likuma īstenošanu (559/2009), tulkojums angļu valodā pieejams tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090559.pdf>

Likums par profesionālās izglītības skolotāju apmācībām (356/2003):

www.finlex.fi

Dekrēts par pamatizglītību (628/1998) somu un zviedru valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>

Dekrēts par vispārējo vidējo izglītību (629/1998) somu un zviedru valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980810>

Dekrēts par profesionālo vidējo izglītību (630/1998) somu un zviedru valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980811>

Dekrēts par profesionālās izglītības skolotāju apmācībām (356/2003): www.finlex.fi.

Somijas Sociālās apdrošināšanas institūts (*Kela*), finansiālais atbalsts studentiem, informatīvs buklets angļu valodā tīmekļvietnē:

<http://www.kela.fi/in/internet/english.nsf/Docs/081001131300IL?OpenDocument>

Pašvaldību kolektīvais līgums par algām un darba apstākļiem pedagogu profesijās, 2007.-2009. gads:

www.kuntatyonantajat.fi (*Kunnallinen työmarkkinaehtosopimus. Kunnallinen opetusalan virka- ja työehtosopimus 2007-2009. Helsinki 2007*)

Izglītības ministrija. Izglītība un pētniecība, 2007.-2012. gads. Attīstības plāns:

www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm11.pdf

Politehnisko augstskolu likums (351/2003): www.finlex.fi

Politehnisko augstskolu dekrēts (352/2003): www.finlex.fi

Pedagoģisko kvalifikāciju likums (986/1998): www.finlex.fi

Universitāšu likums (558/2009), tulkojums angļu valodā tīmekļvietnē:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>

Noderīgas tīmekļvietnes

Somijas Nacionālā izglītības padome: <http://www.oph.fi/english>

Izglītības ministrija: <http://www.minedu.fi/OPM/?lang=en>

Tiešsaistes pieteikšanās politehniskajām studijām Somijā: <https://www.admissions.fi/>

Politehniskās augstskolas Somijā:

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/ammattikorkeakoulut/?lang=en>

Universitātes Somijā:

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/yliopistot/?lang=en>

Uzņemšana universitātēs: <http://www.universityadmissions.fi/>

LV

Eurydice tīkls nodrošina informāciju un analīzi par Eiropas izglītības sistēmām un politiku. Sākot no 2011. gada, tīklā darbojas 37 nacionālās nodaļas visās 33 valstīs, kas piedalās ES Mūžizglītības programmā (ES dalībvalstis, EEZ/EBTA valstis, Horvātija un Turcija). *Eurydice* darbību koordinē un vada ES Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpild-aģentūra Briselē, kas veido tīkla publikācijas un atjaunina datubāzes.

Eurydice darba rezultātus izmanto izglītības politikas veidotāji nacionālajā, reģionālajā un vietējā līmenī, kā arī ES institūcijās. Tīkla darba specifika ir visu pakāpju izglītības struktūra un organizācija, un tas publicē dalībvalstu izglītības sistēmu aprakstus, salīdzinošus tematiskus pētījumus, izglītības indikatorus un statistiku. Visas *Eurydice* publikācijas ir bez maksas pieejamas tīkla tīmekļvietnē vai drukātā veidā pēc pieprasījuma.

Eurydice internetā –
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

Publications Office